

Tnu'u va'a siki Yaa-Ndioxí je nitee San Marcos

El Evangelio según San Marcos

Mixteco de Santa Lucía Monteverde



LigaBíblica[®]
INTERNACIONAL

Primera edición
San Marcos
Mixteco de Santa Lucía Monteverde
mdv

©2023 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Versión electrónica ©Wycliffe Bible Translators, Inc. 2023
www.scriptureearth.org

Licencia Creative Commons (Reconocimiento-
NoComercial-SinObraDerivada 4.0 Unported)

- Compartir — Usted es libre de copiar, distribuir y comunicar, públicamente la obra.
- Reconocimiento — Debe reconocer los créditos de la obra.
- No comercial — No puede utilizar esta obra para fines comerciales.
- Sin obras derivadas — No se puede alterar, transformar o generar una obra derivada.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.es>

Tnu'u va'a siki Yaa-Ndioxo je nitee San Marcos

Juan, tee je skundute, kachitnu'u-de tnu'u
Yaa-Ndioxo nuu ñu'u kaa yanda

(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

1 ¹Sukuan nikeje tnu'u va'a siki Jesucristo, Se'e Yaa-Ndioxo.

²Nuu tutu ii Yaa-Ndioxo achi:

Taji-li in ndaje'e je kustnuu-de xi'na ichi nuu,
nava satu'va-de ichi-lo, achi Yaa-Ndioxo.

³In ndaje'e kana ni'i xiin veji nde nuu ñu'u kaa yanda, de achi:
“Satu'va na-lo in ichi Ito'o-yo,
de sa'a na-lo in ichi ndoo-ya”.

Sukuan nitee in tee je nani Isaías, tee je nikachitnu'u siki-ya na
ena'a, nuu tutu ii Yaa-Ndioxo.

⁴De sukuan nikee tee je nani Juan, tee je niskundute, de
niskundute-de ñayivi nuu ñu'u kaa yanda. De nikachitnu'u-de nuu
ñayivi:

—Nuu kundute-lo na-lo jendaa je kanakani ini-lo na-lo kuva iyo
kuechi je ndeva'a je nikasa'a-lo na-lo nuu Yaa-Ndioxo, de iyo maa-ya
je sa'a-ya tuka'nu ini-ya nuu-lo na-lo jiin kuechi-lo na-lo. ⁵De nikakiji
ñayivi je ndee nuu ndi'i ñu'u Judea jiin ndi'i ñayivi je ndee ñuu je
nani Jerusalén. Ore nikeninai-de na-de tnu'u je nika'an Juan, yukuan
nade nikanana'ma-de na-de kuechi je nikasa'a-de na-de. De Juan
niskundute-de maa-de na-de ini yuu nuu ika ndute je nani Jordán.

⁶De sa'ma je niñu'u Juan nikuu ixi kiti je nani camello, de siki
sa'ma je ñu'u-de nikundikin in ñii kiti. De je neji-de nikuu tika je nani
langosta jiin nduxi ñuñu yuku. ⁷Yukuan nade nikachitnu'u tuku-de:

—Ichi yata-li kiji in tee je kune'nu xiin ka asuvi lu'u, chi tee je
nda'u kuu-li je ni tuu kuu kutandijin-li de ndaji-li ñii je ndikin siki
ndijin-de. ⁸Maa-li skundute-li lo'o na-lo jiin ndute, o maa-de kee-de
de skundute-de lo'o na-lo jiin Tachi ii Yaa-Ndioxo —nikachi Juan.

Juan skundute Jesús

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹In kivi yukuan nikei Jesús nuu ñuu je nani Nazaret je yitnii nuu ñu'u Galilea; de nijee-ya nde nuu inde Juan de maa-de niskundute-de Jesús ini yuu nuu ika ndute je nani Jordán. ¹⁰Nani nikei Jesús veji-ya nuu ndute de nito-ya je ninune nde andivi; de Tachi ii Yaa-Ndioxo ninuu siki Jesús kuva in sata. ¹¹De nde andivi nika'an Tata Yaa-Ndioxo jiiin Jesús:

—Maa-lo kuu Se'e-li je kunda'u xiin ini-li de kusi xiin ini-li jiiin-lo.

Ito ndee Jeu'u Jesús

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹²Yukuan nade Tachi ii Yaa-Ndioxo nitaji Jesús nde nuu ñu'u kaa yanda. ¹³De yukuan nikunde-ya uu xiko kivi nuu iin siin siin kiti yuku. De Jeu'u nitondee Jesús o ndaje'e Yaa-Ndioxo nikakundito-ya.

Jesús keje-ya kachitnu'u tnu'u Yaa-Ndioxo nuu ñu'u Galilea

(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴Ore nikivi Juan vekaa u, Jesús nije'en-ya nuu ñu'u Galilea, de yukuan nikeje-ya nikachitnu'u-ya tnu'u va'a siki Yaa-Ndioxo. ¹⁵De nikachi Jesús:

—Enikuyatni kivi je ta'u tiñu Yaa-Ndioxo. Nakani ini-lo na-lo ndi'i kuechi je nikasa'a-lo na-lo, de kuantnu'u na-lo tnu'u va'a siki Yaa-Ndioxo.

Jesús kana-ya kuun tna tee je katnii chaka

(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

¹⁶In kivi ika Jesús kua'an-ya yundute ka'nu je nani Galilea, de yukuan nito-ya tee je nani Simón jiiin ñani-de je nani Andrés. Iin-de na-de nuu ndute, kaskane-de ñunu-de nuu ndute, chi tee je katnii chaka kakuu-de na-de. ¹⁷De nika'an Jesús jiiin-de na-de:

—Ne'e de kundikin lu'u na-lo, chi maa-li stnee-li lo'o na-lo je kuu-lo na-lo tee je satutu ñayivi sini.

¹⁸Ñama ni nikastoo-de na-de ñunu-de, de nikandikin-de na-de kua'an-de jiin-ya.

¹⁹Yukuan nade nika Jesús ti'lu ka ichi nuu, de nito-ya tee je nani Santiago, jiin ñani-de je nani Juan, se'e tee je nani Zebedeo. Iin-de na-de nuu barcu, kasatu'va-de na-de ñunu-de je tñii-de na-de chaka jiin. ²⁰Nikana Jesús nuu nduu-de na-de, yukuan nade nikastoo-de tata-de Zebedeo jiin tee je kasatiñu jiin tata-de nuu barcu, de kua'an-de na-de jiin-ya.

Nasava'a Jesús in tee je inde tachi ndeva'a ini

(Lc. 4:31-37)

²¹Yukuan nade nikajee Jesús jiin tee je nikana-ya je skua'a jiin-ya ñuu nani Capernaum. De kivi je kandutatu ñayivi judío nikivi Jesús ini veñu'u chala kuenda ñayivi judío, de yukuan nistnee-ya siki tutu ii Yaa-Ndioxo. ²²De ñayivi je keninai tnu'u ka'an Jesús kanaa ini-de na-de ndexe stnee-ya; chi tnu'u ka'an-ya ini-ya nde kuni kachi asuvi natu kaka'an inka ka tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo sini. ²³De ini veñu'u chala nuu inde Jesús stnee-ya, yukuan inde sini in tee je nitñii tachi ndeva'a maa-de. De neta-de kana ko'o-de, de achi-de:

²⁴—¿Nde nduku-ni ya'a, Jesús je veji-ni ñuu nani Nazaret? ¿A veji-ni je kanu-ni maa-na na-na? Chi maa-na ini je Yaa-Ndioxo nitaji maa-ni veji-ni.

²⁵De Jesús nikaxeen-ya nuu tachi ndeva'a:

—Kasi yu'u-lo de nasiaa, de kei ini tee jiña.

²⁶Yukuan nade tachi ndeva'a nisa'a je nikisi-de, de nindayi'i-de, de ninasiaa maa-de de nikei kua'an ini-de. ²⁷De nduvii ñayivi je iin ini veñu'u chala nikayu'u-de na-de de nikakatnu'u-de tna'a-de:

—¿Nde kuu ya'a? ¿A tnu'u jee stnee tee ya'a sino je nde tachi ndeva'a kakandijen nuu-de ore ta'u tiñu-de nuu?

²⁸De yukuan je ñama xiin nika tnu'u siki je nisa'a Jesús je nde nijee nuu ñayivi je ndee nuu ndi'i ñu'u Galilea.

Nasava'a nana Jesús chiso Simón

(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

²⁹Ore nikei Jesús ini veñu'u chala kuenda ñayivi judío de kua'an-ya jiin Santiago jiin Juan nuu inde ve'i Simón jiin Andrés.

De nikajee-de jiin-ya ve'i Simón; ³⁰ de nana chiso Simón niki'in kiji xeen xiin-ña, de nikakachi-de na-de nuu Jesús je ku'u-ña de kaa-ña nuu ito-ña. ³¹ Yukuan nade nijee Jesús nuu kande-ña, de nitnii-ya nda'a-ña de nistakoo-ya maa-ña, de kiji xeen xiin je yi'i-ña nikinde ore yukuan ni, de ninduva'a-ña. Yukuan nade nije'e-ña je nikeji-de na-de jiin-ya.

Nasava'a Jesús kue'e xiin ñayivi kaku'u

(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

³² Ore ekua kutiki'vi, nuu ve'i inde Jesús nikajesia'a ñayivi, nduvii ñayivi je kaku'u, jiin ñayivi je inde tachi ndeva'a ini; ³³ de nii ñuu ñayivi nikanataka yuve'i ve'i nuu inde-ya. ³⁴ De Jesús ninasava'a-ya ñayivi je kando'o siin siin kue'i, de sini nikene'e-ya kue'e xiin tachi ndeva'a je iin ini ñayivi. De tuu nije'e-ya je ka'an tachi ndeva'a, chi keni tachi ndeva'a je maa-ya kuu.

Kachitnu'u Jesús nuu siin siin ñuu nuu ñu'u Galilea

(Lc. 4:42-44)

³⁵ Ne'e xiin inka kivi ore natuu kundijin va'a ka, nindako Jesús, de nije'en-ya nuu tuu na ñayivi iyo. De yukuan nijenakuetu-ya nuu Tata Yaa-Ndioxi. ³⁶ Yukuan nade Simón jiin tna'a-de nikajenanduku-de na-de Jesús; ³⁷ ore nikanani-de na-de-ya nikakachi-de jiin-ya:

—Nduvi ñayivi kananduku-de na-de ndijin.

³⁸ De Jesús nikachi-ya jiin-de na-de:

—Naki'in-yo na-yo nuu ñuu je iin yatni, nava kachitnu'u-li tnu'u va'a yukuan sini; chi siki yukuan veji-li.

³⁹ De sukuan nika Jesús, nikachitnu'u-ya ini veñu'u chala kuenda ñayivi judío nuu ndi'i ñuu je iin nuu ñu'u Galilea, de sini nikene'e-ya tachi ndeva'a je iin ini ñayivi.

Nasava'a Jesús in tee je ndo'o kue'i je te'yu ñii-de je nani lepra

(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰ In tee je ndo'o kue'i je te'yu ñii-de je nani lepra nijee-de nuu Jesús. De nekuyiti-de nuu-ya, de nikachi-de jiin-ya:

—¿Kachi nda'u ini-ni jiin-na nasa'a-ni kue'i je ndo'o-na?

⁴¹ De Jesús nikunda'u-ini-ya maa-de, niskaa-ya nda'a-ya siki-de, de nikachi-ya jiin-de:

—Kuni-li je vitañu'u in jino ni, nduva'a-lo.

⁴² De ore nika'an-ya sukuan jiin-de, nikinge ni kue'i je ndo'o-de, de ninduva'a-de. ⁴³ Yukuan nade ore kuano'o-de nikachi-ya jiin-de:

⁴⁴ —Kuano'o o tuu kachi-lo nuu ni in ñayivi je nikinge-li kue'i je nindo'o-lo. De kistnee-lo maa-lo nuu sutu, de kunda'a-lo je kuta'u Yaa-Ndioxi ndexe nita'u tiñu Moisés nava kundaa ini ndi'i ñayivi jendaa je ninduva'a-lo.

⁴⁵ De kuano'o-de o nikeje-de nikachi-de nuu ndi'i ñayivi ndexe ninduva'a-de. De je siki yukuan kuu, je tuu kuu kivi ndijin Jesús nuu in ñuu, de nikendoo-ya nuu tuu na ñayivi ndee. O taka ñayivi ñuu nikajende'e-de na-de nuu inde-ya.

Nasava'a Jesús in tee je tuu kuu kaka-de

(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

2 ¹ Niya'a eku kivi, yukuan nade ninandiko tuku Jesús ñuu je nani Capernaum. De ñama xiin nikakundaa ini ñayivi je ninajee tuku-ya. ² De ve'i nuu inde-ya kue'e xiin ñayivi nikajende'e-ya, je nichitu ini ve'i je ni tuu va nikuu ka kivi ñayivi nde yuve'i. De ore kachitnu'u-ya tnu'u va'a siki Yaa-Ndioxi, ³ nikajee kuun tna tee je kendiso-de nuu in yuu in tee je tuu kuu kaka-de. ⁴ O kue'e xiin ñayivi iin je tuu nikuu kivi-de na-de jiin tee je ku'u nuu inde Jesús. De tee je kendiso tee je ku'u nikanune-de in yau siki ve'i nuu inde-ya, de nikasnuu-de tee je ku'u jiin yuu-de. ⁵ Ore nito Jesús ndexe kasa'a-de na-de jiin je ku'u, nikundaa ni ini-ya je ketnu'u-de na-de-ya. De nikachi-ya jiin tee je ku'u:

—Se'e nda'u, endi'i kuechi nisa'a-lo, nisa'a-li tuka'nu ini-li jiin.

⁶ O uu tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxi iyuku-de na-de yukuan sini. De nikeni ini-de na-de: ⁷ “¿Naje nuu ka'an tee ya'a sukuan? Kande'va'a-de siki Yaa-Ndioxi je ka'an-de sukuan. ¿A tuu ini-de je mañu'u Yaa-Ndioxi sa'a-ya tuka'nu ini-ya jiin kuechi-yo na-yo?” ⁸ O Jesús nikundaa ni ini-ya je keni ini-de na-de sukuan, de nikachi-ya jiin-de na-de:

—¿Naje nuu keni ndeva'a ini-lo na-lo jiin-li? ⁹ ¿Na'u kuu je yii ka kaa? ¿A kachi-li jiin tee je ku'u ya'a: “Endi'i kuechi je nisa'a-lo, sa'a-li tuka'nu ini-li jiin”, si ka'an-li jiin-de: “Ndakoo de naki'in yuu-lo de

kua'an jiin"? ¹⁰ Suu vitna nastnee-li nuu-lo na-lo je maa-li, Yaa je ninduu tee, ndiso tiñu-li je kuu sa'a-li tuka'nu ini-li jiin ndi'i kuechi ñayivi.

Yukuan nade nikachi Jesús jiin tee je ku'u:

¹¹ —Jiin-lo ka'an-li, ndakoo de naki'in yuu-lo de kuano'o jiin, ve'i-lo.

¹² Yukuan nade tee je ku'u nindakoo-de, de ninaki'in-de yuu-de, de ika-de niki-de nuu ndi'i ñayivi, de kua'an-de. De ndi'i ñayivi je iin yukuan nikanaa ini-de na-de. De nikakachi-de na-de je ka'nu xiin kuu Yaa-Ndioxo de nikachi-de na-de:

—Natuu koto-yo ni in je sa'a tiñu na'nu sukuan je mani maa Yaa-Ndioxo kuu sa'a-ya.

Jesús kana-ya Leví

(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

¹³ Yukuan nade nije'en tuku Jesús yundute ka'nu. De yukuan nikakututu kue'e xiin ñayivi nuu-ya, de nistnee-ya tnu'u ii Yaa-Ndioxo nuu ñayivi. ¹⁴ Ore niya'a Jesús kua'an-ya de nito-ya Leví, se'e tee nani Alfeo. Nenee-de kiya'u-de nuu kututu xu'un ñuu kuenda ñu'u je yitni nuu ñuu ka'nu je nani Roma. De nikachi-ya jiin-de:

—Stoo je sa'a-lo jan de kundikin lu'u.

De Leví nindakuiñi-de de kua'an-de jiin-ya.

¹⁵ Yukuan nade nijekaji Jesús jiin tee je kaskua'a jiin-ya ve'i Leví, de kue'e tee je kakiya'u xu'un ñuu kuenda Roma, jiin inka ka ñayivi je tuu kasa'a-de na-de je va'a^a iyuku-de keji-de jiin-ya chi kue'e xiin ñayivi kua'an jiin-ya. ¹⁶ De tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo, jiin tee je kakuu fariseo niketo-de je eji Jesús jiin ñayivi je iin ve'i Leví. De nikakatnu'u-de na-de tee je kaskua'a jiin-ya:

—¿Naje nuu tee je kaskua'a-lo jiin, eji-de jiin ñayivi jiña?

¹⁷ Ore nikundaa ini Jesús je nikaka'an-de na-de sukuan, nikachi-ya jiin-de na-de:

—Tuu veji-li kana-li ñayivi je tuu keñu'u-de na-de lu'u je kakachi-lo na-lo je kakuu ñayivi je ndee ndoo. O maa-li veji-li kana-li ñayivi je keñu'u-de na-de lu'u je maa-lo na-lo kakachi je kakuu ñayivi je kasa'a kuechi —achi-ya.

^a 2:15 Je kuni kachi ñayivi je tuu sa'a-de na-de ndi'i ndexe ta'u tiñu tee kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo, de sukuan tee kakuu fariseo achi-de na-de je ñayivi ya'a kakuu tee je kasa'a kuechi.

Siki je iyo ndite ini-yo

(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸Niyo in kivi je tee je nikaskua'a jiin Juan, tee je niskundute, jiin tee je kakuu fariseo nikeyo ndite ini-de na-de. De uu ñayivi nikajetna'a yatni-de na-de nuu Jesús, de nikakatnu'u-de-ya:

—Tee je nikaskua'a jiin Juan, de tee kakuu fariseo nikeyo ndite ini-de na-de. ¿Naje nuu tee je kaskua'a jiin-ni tuu keyo ndite ini-de na-de?

¹⁹De nikachi Jesús:

—Nuu iyo in viko tanda'a ¿A kuu kundite ini tna'a tee je tanda'a nuu inde-de jiin-de na-de? Suu tuu kuu kundite ini-de na-de nuu tee je tanda'a inde-de jiin-de na-de. ²⁰O jee ore je tee je tanda'a ki'in-de, de ore yukuan kuu je kundite ini tna'a-de na-de.

²¹'Tuu iyo in ñayivi je natee in sa'ma tu'u jiin ta'u sa'ma jee chi ndutitiñi sa'ma jee de je'nde ka sa'ma tu'u de kukue'e ka ta'nde.

²²De sini tuu kuu chu'un-yo ndute jee titivixi je nani uva, ini in ñii tu'u chi ndute jee titivixi ndutitachi de ska'ndi ñii tu'u. De sukuan skuita-yo ndute titivixi jiin ñii. Yukuan je va'a kaa je chu'un-yo ndute jee tivivixi ini in ñii jee —achi-ya.

Siki kivi ndutatu-yo

(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²³In kivi kandutatu ñayivi judío nikeka Jesús jiin tee je kaskua'a jiin-ya nuu kaa trigu. De tee je kaskua'a jiin-ya nikakeje-de nikatnu'u-de yoko trigu je kaji-de na-de. ²⁴Yukuan nade tee kakuu fariseo nikakatnu'u-de-ya:

—¡Nde'e! ¿Naje nuu tee je kaskua'a jiin-lo kasa'a-de na-de je tuu iyo-yo je sa'a-yo kivi kandutatu-yo?

²⁵De nikachi-ya jiin tee kakuu fariseo:

—¿A natuu skua'a-lo na-lo je nisa'a David^a jiin tee kua'an jiin-de, ore nikaji'i-de soko de tuu niyo je kaji-de na-de?^b ²⁶Nani kuu Abiatar sutu kune'nu xiin ka, nikivi David ve'i Yaa-Ndioxi de neji-de ista stila ii Yaa-Ndioxi je mani maa sutu kuu kaji-de, de nije'e-de nuu tee je kua'an jiin-de nikeji-de sini.

^a 2:25 Tee je nikuu je nita'u tiñu nuu ñu'u Israel na ena'a. ^b 2:25 Skua'a siki tuu'u ya'a nuu tutu ii Yaa-Ndioxi nuu 1 Samuel 21:1-6.

²⁷ De nikachi tuku-ya jiin tee kakuu fariseo:

—Yaa-Ndioxo enisa'a-ya xi'na ñayivi, yukuan nade nisa'a-ya kivi nindutatu-ya, de sukuan ñayivi kanuu xiin ka asuvi kivi ndutatu kuenda Yaa-Ndioxo. Yukuan je kivi kandutatu-yo nikuu kivi ñayivi, asuvi ñayivi kuu kivi kandutatu-yo. ²⁸ De sukuan sini maa-li, Yaa je ninduu tee, ta'u tiñu-li siki kivi kandutatu-yo —achi-ya.

Nasava'a Jesús kivi ndutatu

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

3 ¹ De nikivi tuku Jesús ini veñu'u chala kuenda ñayivi judío. De yukuan inde in tee je ndo'o-de kue'i je ninduyutnu nda'a-de.

² De uu tee je iin yukuan sini, kande'e-de na-de nuu nasava'a-ya tee je ku'u in kivi kandutatu ñayivi judío, chi kanduku-de na-de ndexe kuu tee-de na-de kuechi siki-ya. ³ Yukuan nade nikachi Jesús jiin tee je ku'u:

—Ndakuiñi de kunchi, nava nakoto nduvii ñayivi ya'a lo'o.

⁴ Yukuan nade nikatnu'u-ya-de na-de:

—¿Na'u sa'a-yo kivi kandutatu-yo? ¿A sa'a-yo je va'a si sandeva'a-yo? ¿A chindei-yo si tuu chindei-yo? ¿A nasava'a-yo in ñayivi je ku'u si kua'a-yo je kuu maa-de, saan ni?

Tuu nikaka'an-de ni ti'lu in tnu'u, de naii ni iin-de na-de. ⁵ De xeen ninde'e Jesús nuu-de na-de, nikusoo xiin ini-ya, chi tuu kakuni-de na-de kakukaji ini-de je ka'an-ya, je ni'i xiin ini-de na-de. De nikachi-ya jiin tee je ku'u:

—Skaa nda'a-lo jan.

De maa-de niskaa-de nda'a-de de ore yukuan ninduu va'a ni nda'a-de. ⁶ Yukuan nade nikakei tee je kakuu fariseo nikajenanduku-de na-de tee je keka jiin Herodes nava ndatnu'u-de na-de ndexe kuu ka'ni-de na-de-ya.

Kue'e xiin ñayivi keninai tnu'u ka'an Jesús

(Mt. 4:23-25; Mt. 12:15-21; Lc 6:17-19)

⁷ Yukuan nade niki Jesús kua'an-ya jiin tee je kaskua'a jiin-ya yundute ka'nu. De nikandikin kue'e xiin ñayivi nuu ñu'u Galilea kua'an jiin-ya. ⁸ Nani nikakundaa ini ñayivi je sa'a Jesús tiñu na'nu, je mani maa Yaa-Ndioxo kuu sa'a-ya, kue'e xiin ñayivi

nikakinde'e-de-ya: ñayivi je veji nuu ñu'u Judea, ñuu Jerusalén, jiin nuu ñu'u je nani Idumea, nde ichi nuu kane nikandii yundute je nani Jordán, de sini nikakiji ñayivi ñuu je nani Tiro jiin ñuu je nani Sidón. ⁹De yukuan Jesús nika'an-ya jiin tee je kaskua'a jiin-ya je naki'in-de na-de in barcu nava sukuan kaa-ya nuu, chi inde ni'i xiin-ya tuku ñayivi. ¹⁰Chi kue'e xiin ñayivi nasava'a-ya, yukuan je ndi'i ñayivi je ku'u nikakuu ini-de na-de je tñii-ya maa-de na-de nava sukuan nduu va'a-de na-de sini. ¹¹De tachi ndeva'a kandayi'i de kakuyiti nuu Jesús ore keto-ya, de achi-naa:

—¡Maa-ni kuu Se'e Yaa-Ndioxi!

¹²De Jesús nikaxeen-ya nuu tachi ndeva'a; de nikachi-ya jiin-naa je nakasi-naa yu'u, de tuu kachi-naa je maa-ya kuu.

Nakaji Jesús uji uu tna tee je nitee Jesús tiñu siki-de na-de

(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³Yukuan nade Jesús nijekaa-ya in yuku, de nikana-ya tee je nikuu ini-ya je ki'in jiin-ya. De tee ya'a nikakututu-de na-de nuu-ya. ¹⁴De yukuan ninakaji-ya uji uu tna tee je skua'a jiin-ya nava satu'va maa-ya-de na-de nava stnee-de na-de natu stnee-ya, de sukuan taji-ya maa-de na-de je kikachitnu'u-de na-de tnu'u va'a sini. De tee ya'a kakuu tee je nitee Jesús tiñu siki-de na-de. ¹⁵De nije'e-ya tiñu nuu-de na-de je kuu kene'e-de na-de tachi ndeva'a sini. ¹⁶Ya'a kakuu sivi je uji uu tna tee je ninakaji-ya: Simón je niskunani-ya Pedro; ¹⁷Santiago jiin ñani-de Juan, se'e tee nani Zebedeo je niskunani-ya Boanerges, je kuni kachi: se'e taje chi ni'i xiin kaka'an-de; ¹⁸Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Santiago, se'e tee nani Alfeo; Tadeo, Simón, tna'a tee kenani cananita^a ¹⁹jiin Judas Iscariote, tee je naxiko-ya.

Kakandeva'a siki Tachi ii Yaa-Ndioxi

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

²⁰Yukuan nade Jesús nikivi tuku-ya ini in ve'i. De yukuan nikakututu kue'e xiin ñayivi je ni tuu nikuu kaji-ya jiin tee je kaskua'a jiin-ya. ²¹Nani nikakundaa ini tna'a Jesús je sa'a-ya sukuan,

^a 3:18 Je kuni kachi kakuu tee je nikakatna'a jiin tee ñuu Roma.

nikajenanduku-de na-de-ya nava kino'o-ya jiin-de na-de chi kaka'an ñayivi je kunee-ya.

²² Sini nikakiji tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo nde ñuu Jerusalén, de nikakachi-de na-de:

—Va ini tee ya'a inde Beelzebú, maa Jeu'u je kune'nu ka je ta'u tiñu nuu ndi'i tachi ndeva'a, de va maa sini nije'e tiñu nuu tee ya'a. Yukuan je va jiin sivi maa Beelzebú kene'e-de tachi ndeva'a.

²³ De Jesús nikana-ya ñayivi, de ninakani-ya in tnu'u ndichi nuu-de na-de. De nikachi-ya:

—¿Ndexee kuu kene'e Jeu'u maa nuu maa kuu Jeu'u? ²⁴ Nuú kakatna'a ñayivi je ndee in ñuu kajenu-de na-de ñuu-de, chi tuu kuu kundi-de na-de. ²⁵ De sini nuu katna'a-yo jiin tna'a-yo je ndee tna'a jiin-yo ve'i-yo, kasasiin-yo maa-yo na-yo. ²⁶ De sukuan sini nuu Jeu'u kuatna'a jiin tachi ndeva'a, kasasiin maa-naa, de sukuan tanu ndi'i maa-naa.

²⁷ Ni in ñayivi tuu kuu kivi ve'i in tee je nde'i xiin, de sakui'na ndi'i ndatiñu je neva'a-de ve'i-de sukuan ni. Xi'na ñayivi yukuan iyo-de je ku'ni-de-de nava sukuan kuu sakui'na-de ndatiñu je iin ve'i-de, tee je nde'i xiin.

²⁸ Jendaa kachi-li je Yaa-Ndioxo sa'a-ya tuka'nu ini-ya jiin ndi'i kuechi je kasa'a ñayivi jiin je ndeva'a kaka'an-de na-de. ²⁹ O ñayivi je kakandeva'a siki Tachi ii Yaa-Ndioxo, tuu sa'a-ya ni ti'lu tuka'nu ini-ya nuu-de na-de, de kuechi ya'a kendoo jiin-de na-de nii kani kivi.

³⁰ Sukuan nika'an Jesús, chi tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo nikakachi-de na-de je ini-ya inde tachi ndeva'a.

Siki tna'a Jesús

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Yukuan nade nikajee nana Jesús jiin ñani-ya,^a de nikandoo-ña na-ña yata ve'i jiin ñani-ya. De nitaji-ña tnu'u kua'an je kana-ña-ya.

³² De ñayivi je iyuku xiin Jesús, nikakachi-de na-de:

—Nana-lo jiin ñani-lo iin-ña yata ve'i kananduku-ña na-ña lo'o.

³³ De nikachi Jesús jiin-de na-de:

—¿A kuu kachi-lo na-lo na'u kuu nana-li de na'u kakuu ñani-li?

^a 3:31 Nuú ta'u tutu griego na ena'a veji: “nana jiin ñani Jesús” o nuu inka ka tutu veji: “nana, ñani jiin ku'va Jesús”.

³⁴De ninde'e-ya nuu ndi'i ñayivi je iyuku xiin-ya, de nikachi tuku-ya:

—Ñayivi je yuku ya'a kakuu nana-li jiin ñani-li, ³⁵chi nani ñayivi je sa'a je kuni Yaa-Ndioxi, yukuan kuu ñani-li, ku'va-li de nana-li —achi-ya.

Jesús nakani-ya tnu'u ndichi siki tee je ete trigu

(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

4¹De nikeje tuku Jesús nistnee-ya yundute ka'nu. De yukuan nikakututu kue'e xiin ñayivi je inde ni'i na-ya yukuan je nikivi-ya ini in barcu, de nikukoo-ya. De ñayivi nikakendoo-de na-de yundute ka'nu. ²Yukuan nade nistnee-ya kue'e tnu'u ndichi nuu ñayivi. De nikachi-ya nuu-de na-de:

³—Kuninai va'a na-lo: In tee nikei-de kuakate-de trigu. ⁴De ore nete-de trigu, eku nikenno yuichi, de nikakee saa de nikeji-di na-di. ⁵De eku ka trigu nikenno nuu kaa yuu, nuu tuu na kue'e xiin ñu'u niyo. Trigu ya'a nikaka'ndi yachi ni, de nikakane ni chi tuu kunu xiin ñu'u. ⁶De ore nikane nikandii, nikuu i'ni xiin je niskayu trigu chi tuu na yo'o kue'e niyo, yukuan je nikanechi. ⁷De eku ka trigu nikenno nuu kakane iñu na'nu, de nikaje'nu unuu, o trigu ya'a tuu nikaje'e ndoko chi niska'a iñu na'nu. ⁸O eku ka trigu nikenno nuu iyo ñu'u va'a, trigu ya'a nikaje'nu, de nikachitu kue'e xiin ndoko nuu yoko, ta'u yoko nikaje'e nde oko uji ndoko je in in, inka ka nikaje'e nde uni xiko ndoko je in in, de inka ka nikaje'e nde in ciento.

⁹Yukuan nade nikachi Jesús jiin-de na-de sini:

—Ñayivi je iyo so'o nakuni so'o-de na-de tnu'u ka'an-li.

Naje nuu Jesús stnee-ya jiin tnu'u ndichi

(Mat 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰Ore nikanakutenuu ñayivi je iin jiin Jesús, nikendoo maa na-ya jiin ndi uji uu tna tee je kaskua'a jiin-ya, jiin eku ka ñayivi je ika jiin-ya sini. Yukuan nade nikakatnu'u-de na-de-ya nde kuni kachi tnu'u ndichi siki tee je ete trigu. ¹¹De nika'an Jesús jiin-de na-de:

—Nuu maa-lo na-lo nije'e Yaa-Ndioxi je kukaji ini-lo na-lo tnu'u sa'yi je iyo nuu ta'u tiñu-ya, chi nije'e-ya je kundaa ini ñayivi je kakandijen nuu maa-ya. O nuu ñayivi je tuu ketnu'u nakani-li mani maa tnu'u

ndichi. ¹² Chi ñayivi yukuan, suni kande'e-de na-de o tuu keto va'a-de na-de; de suni keninai-de na-de, o ni tuu kakukaji ini-de na-de tnu'u ka'an-li. De yukuan je tuu kuu nakani ini-de na-de jiin Yaa-Ndioxi, de sukuan tuu kuu sa'a-ya tuka'nu ini-ya jiin-de na-de —achi-ya.

Kachitnu'u Jesús siki tee je ete trigu

(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³ De nikachi Jesús jiin tee je kaskua'a jiin-ya:

—Nuu tuu kakukaji ini-lo na-lo tnu'u ndichi je kachi-li ¿ndexe kukaji ini-lo na-lo inka ka tnu'u ndichi je nakani-li? ¹⁴ Tee je ete ndoko trigu kuu kuva ñayivi je kachitnu'u siki tnu'u ii Yaa-Ndioxi. ¹⁵ Eku ñayivi kuu kuva ndoko je nikeno ichi: Nuu keninai-de tnu'u-ya, kakukaji ini-de na-de, o jee Jeu'u de kinde tnu'u-ya nuu-de na-de. ¹⁶ Inka ñayivi kuu kuva ndoko je nikeno nuu kaa yuu. Sukuan kuu jiin ñayivi je keninai-de tnu'u-ya chi ñama ni nikakusi ini-de na-de jiin. ¹⁷ O ñayivi yukuan tuu na yo'o kue'e-de na-de iyo de sukuan tuu kakuna'a-de na-de, chi nuu veji tundo'o nuu-de na-de si keto u'u inka ñayivi maa-de na-de je ketnu'u-de tnu'u ii Yaa-Ndioxi, ñama ni kastoo-de na-de tnu'u-ya, de tuu ketnu'u ka-de na-de. ¹⁸ Eku ka ñayivi kuu kuva ndoko je nikeno nuu kaa iñu na'nu: keninai-de na-de tnu'u ya'a de ketnu'u-de na-de, ¹⁹ o keni xiin ini-de je keñu'u-de ndexe kuu kuteku va'a-de jiin, ndexe kuu neva'a-de kue'e xiin ka xu'un, si ndexe kuu neva'a-de kue'e xiin ka ndatiñu je kuu ini-de. De yukuan sa'a jiin je kasta'u-de maa-de na-de, de kanaa ini-de tnu'u Yaa-Ndioxi, chi suni kuu ini-de na-de sa'a-de je kuni-ya, o tuu kuu ka chi kakuteñu xiin-de. ²⁰ O inka ka ñayivi kakuu kuva ndoko je nikeno nuu ñu'u kaa va'a. Ñayivi ya'a kakuu je keninai tnu'u-ya de ketnu'u-de na-de. De kuva trigu je je'nu va'a kakuu-de na-de ore kasa'a-de je va'a na-de chi eku-de na-de kaje'e-de nde oko uji ndoko, de inka-de kaje'e nde uni xiko, de inka ka-de kaje'e nde in ciento je in in-de na-de —achi-ya.

Nakani Jesús tnu'u ndichi siki yiti

(Lc. 8:16-18)

²¹ De nikachi tuku Jesús:

—Nuu kayu in yiti, ¿a va'a kuu je kani-yo chiji ito-yo si kani-yo ini in kisi? ¡Suu tuu vi! Nuu kaa sukun, iyo-yo je kani-yo in yiti,

nava sukuan tnuu va'a nuu-yo. ²²Suu tuu kuu chisa'yi-yo ni ti'lu je sa'a-yo, chi nunuu tava ini ndi'i ñayivi je sasa'yi-yo, de sini tuu kuu sa'yi-yo ni in tnu'u kue'e kivi chi jee kivi je ndi'i ñayivi kukaji ini-de na-de na siki kuu. ²³Ñayivi je iyo so'o nakuni so'o-de na-de tnu'u je ka'an-li.

²⁴⁻²⁵De sini nikachi-ya:

—Kundito va'a-lo na-lo je keninai-lo. Chi jiin ku'va je kachiku'va-lo ore kaje'e-lo nuu inka ñayivi, jiin ku'va yukuan nachiku'va Yaa-Ndioxo ore kua'a-ya nuu-lo de kue'e ka. De sini jiin ku'va je kachiku'va-lo na-lo ore keninai-lo, jiin ku'va yukuan nachiku'va Yaa-Ndioxo ore kua'a-ya nuu-lo na-lo je kuu kukaji ini-lo de kue'e ka, o ñayivi je tuu kakuni-de kuninai-de na-de nde je ta'u je nikakukaji ini-de na-de kinde ndi'i Yaa-Ndioxo nuu-de na-de —achi Jesús.

Nakani Jesús tnu'u ndichi ndexe je'nu ndoko

²⁶De sini nikachi-Jesús:

—Nuu ta'u tiñu Yaa-Ndioxo kuu kuva in tee je ete ndoko nuu ñu'u: ²⁷Ore ka'ndi ndoko de je'nu nuu kixi tee je taji si nuu ndito-de, nuu kuu ekua si kuu nduu tuu ini-de ndexe je'nu ndoko, ²⁸chi je'nu mañu'u: xi'na kane viyu, yukuan nade kane yoko, de kachitu ndoko nuu yoko. ²⁹De nuu ninechi ndoko, enijee kivi je naki'in-de —achi-ya.

Nakani Jesús tnu'u ndichi siki ndoko nani mostaza

(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

³⁰De sini nikachi Jesús:

—¿Na'u kuu je kuu sketna'a-li jiin nuu ta'u tiñu Yaa-Ndioxo?, si ¿na'u tnu'u ndichi nakani-li je ketna'a jiin ndexe kaa? ³¹Nuu ta'u tiñu Yaa-Ndioxo kuu kuva in ndoko je nani mostaza je ete-yo nuu ñu'u; mañu'u kuu je chala xiin kaa nuu nduvii ndoko je iyo ñayivi. ³²O nuu nete-yo je'nu, de kuu ka'nu xiin ka nuu nduvii yuva je ete-yo. De kuu na'nu xiin ka nda'a, je nde saa kuu ndutatu-di na-di nuu kaa kati chiji nda'a —achi-ya.

Siki tnu'u ndichi nakani Jesús

(Mt. 13:34-35)

³³ De sukuan nistnee Jesús tnu'u va'a siki Yaa-Ndioxo nuu ñayivi jiin kue'e tnu'u ndichi natu kaa tnu'u ya'a je nde kuu kukaji ini ñayivi. ³⁴ O mani maa tnu'u ndichi etiñu-ya ore nakani-ya nuu ñayivi. De ore kakendoo maa-ya jiin tee je kaskua'a jiin-ya, kachi kaji-ya nuu-de na-de nde kuni kachi tnu'u ndichi je nakani-ya nuu ñayivi.

Sekuiñi Jesús tachi jiin ndute

(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

³⁵ Ekuaini kivi yukuan, de nikachi Jesús jiin tee je kaskua'a jiin-ya:

—Na ya'a-yo na-yo inka jiyo ndute ka'nu a.

³⁶ Yukuan nade nikastoo-de na-de ñayivi je iin jiin-de na-de de jiin-ya, de yukuan kua'an-ya jiin-de na-de nuu barcu je inde-ya; sini niyo inka ka barcu je kua'an jiin-de na-de. ³⁷ Sana ini-de na-de nikee in tachi ni'i xiin je nistakoo ndute de nije'e siki barcu, de kivi ndute ini u de teka'nu kua'an. ³⁸ O Jesús nikixi-ya ichi nuu je'e barcu, de nich'i-ya in sa'ma xini-ya. Yukuan nade tee je kaskua'a jiin-ya nikajestoto-de-ya, de nikakachi-de na-de jiin-ya:

—¡Tee Skua'a, ndoto-ni de ndakoo-ni! ¿A tunde eni ini-ni, je kateka'nu-yo kua'an-yo na-yo nuu ndute ka'nu a?

³⁹ Yukuan nade nindakoo Jesús, de nita'u tiñu-ya nuu tachi u, de nika'an ni'i-ya jiin ndute ka'nu:

—¡Nanaii! ¡Ekuñi!

De nikunaii, de nikaekuiñi tachi jiin ndute ka'nu. De nikunaii ndi'i.

⁴⁰ Yukuan nade nikachi Jesús jiin tee je kaskua'a jiin-ya:

—¿Naje nuu kayu'u xiin-lo na-lo? ¿A natuu kuatnu'u-lo je Yaa-Ndioxo chindei-ya lo'o na-lo?

⁴¹ Nikayu'u xiin-de na-de, de nikakatnu'u-de tna'a-de na-de:

—¿Na'u kuu tee ya'a je nde tachi jiin ndute ka'nu je ndakoo kakandijen nuu-de? —achi-de na-de.

Kene'e Jesús tachi ndeva'a ini in tee je ndee nuu ñu'u Gerasa

(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

5¹Yukuan nade nikajee Jesús jiin tee je kaskua'a jiin-ya jiin barcu-de na-de nde inka jiyo yundute ka'nu je yitnīi nuu ñu'u je nani Gerasa.^a ²De nani ninuu-ya nuu barcu, nikee in tee je neva'a tachi ndeva'a je veji-de nuu iyi'i ndiyi yau kava ³nuu ndee-de. Ni in ñayivi tuu nikuu ku'ni-de suni jiin cadena maa-de, ⁴chi titni jino nikaji'ni ñayivi jiin cadena sukun je'e-de jiin sukun nda'a-de o je'nde-de de sakuechi-de chi ndava xiin-de je ni in ñayivi tuu kakundei jiin-de. ⁵Nduu jiin ekua ika-de chiji yuku jiin nuu iyi'i ndiyi, ndayi'i-de de stuji-de maa-de jiin yuu. ⁶De ore nito-de je veji ika Jesús, nino xiin-de nijetna'a-de nuu veji-ya. De ore nikuyatni-de nuu-ya nekuyiti-de, ⁷kanajiin-de, ndayi'i-de de achi-de jiin-ya:

—¿Nde kuni-ni jiin-na Jesús, Se'e Yaa-Ndioxo je kune'nu xiin ka? ¡Kanda'u-na jiin-ni nde nuu Yaa-Ndioxo je tuu sto'o-ni maa-na!

⁸Sukuan nika'an tachi ndeva'a je inde ini tee ya'a, chi Jesús nika'an-ya xi'na jiin tachi ndeva'a:

—¡Tachi ndeva'a, kei ini tee ya'a de kua'an!

⁹Yukuan nade nikatnu'u-ya:

—¿Ndexe nani-lo?

De tachi ndeva'a nikachi:

—Sivi-na kuu Legión,^b chi kue'e xiin-na na-na.

¹⁰De tachi ndeva'a nunuu nikanda'u titni jino jiin Jesús je tuu kene'e-ya nuu ñu'u yukuan. ¹¹De in jeyuku inde yatni yukuan iin kue'e xiin kuchi keji-di na-di. ¹²De tachi ndeva'a kakanda'u jiin Jesús:

—Taji-ni maa-na na-na na ki'in-na, de kivi-na ini kuchi je iin jeyuku yukuan.

¹³De Jesús nikachi-ya jiin tachi ndeva'a je kuu kivi ini kuchi. De tachi ndeva'a nikakei ini tee yukuan, de nikakivi ini kuchi je iin jeyuku, je kakuu yatni uu mil-di na-di. Yukuan nade nikeno-di na-di nuu kaa xe've de nikakoyo-di nde nuu ndute ka'nu. De yukuan nikaka'a-di na-di.

^a 5:1 Gerasa: Nuú inka tutu Griego na ena'a ndee tnu'u Gadara si Gergesa.

^b 5:9 Legión nikuu sivi grupo tee je kakuu “soldado” ñuu Roma je nikakuu iñu mil tee.

¹⁴Yukuan nade tee je indito kuchi u nikeno-de, nikajekachi-de na-de nuu ñayivi ñuu, jiin nuu ñayivi je iin yuku, siki je nisa'a-ya jiin kuchi-de na-de. De ndi'i ñayivi yukuan nikajende'e-de na-de je niyo. ¹⁵Ore nikajee ñayivi nuu inde Jesús, niketo-de na-de je tee nineva'a tachi ndeva'a ini u eninaku'un-de sa'ma-de, nenee-de, chi enindukaji va'a-de. De ndi'i ñayivi je nikajende'e nikayu'u-de na-de. ¹⁶De ñayivi je niketo je nisa'a Jesús jiin tee nineva'a tachi ndeva'a ini u nikakachi-de nuu inka ka ñayivi ndexe ninduva'a tee yukuan, jiin je niyo jiin kuchi. ¹⁷Yukuan nade nikajekanda'u-de na-de jiin Jesús je na ki'in-ya nuu ñu'u yukuan.

¹⁸Ore kaa-ya nuu barcu je ki'in-ya, tee je nineva'a tachi ndeva'a ini u nikanda'u-de jiin-ya nuu kuu ki'in-de jiin-ya. ¹⁹O Jesús tuu nije'e-ya je ki'in-de jiin-ya. De nikachi-ya jiin-de:

—Kvano'o ve'i-lo de nakachi nuu tna'a-lo je nisa'a Yaa-Ndioxo jiin-lo, jiin ndexe kunda'u ini-ya maa-lo.

²⁰Yukuan nade nikei-de, kvano'o-de nuu ñuu je yitniñ nuu ñu'u Decápolis, de ninakachi-de nuu ñayivi je nisa'a Jesús jiin-de; de ndi'i ñayivi nikanaa ini-de na-de.

Nasteku Jesús sesi'i Jairo jiin nasa'a-ya in ña'a je ndo'o kue'i niñi

(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

²¹Yukuan nade nikanajee tuku Jesús jiin tee je kaskua'a jiin-ya inka jiyo yundute ka'nu nuu barcu, de kue'e xiin ñayivi nikakututu jiin-ya yundute ka'nu. ²²De yukuan nijee in tee je nani Jairo je ta'u tiñu nuu veñu'u chala kuenda ñayivi judío. Nani nito-de Jesús nekuyiti-de nde nuu ñu'u nuu-ya, ²³de kanda'u-de jiin-ya:

—Sesi'i chala-na ndeku-i kuñ-i. Ikan ta'u-na nuu-ni naki'in-yo ve'i-na de tee-ni nda'a-ni siki-i nava nduva'a-i de kuteku-i.

²⁴Yukuan nade kua'an Jesús jiin Jairo de kue'e xiin ñayivi nikandikin kua'an jiin-ya. De chitu xiin je kachinda'a-de na-de tna'a-de kua'an-de jiin-ya. ²⁵De tuku ñayivi kue'e xiin inde in ña'a je kua'an uji uu kuiya je ndo'o-ña kue'i je ete niñi-ña. ²⁶Kue'e xiin tee kasa'a tatna niketo ndoso-de-ña de nisti'i ndi'i-ña xu'un je neva'a-ña. O tuu nduva'a-ña chi sakuni'i ka jiin-ña. ²⁷Ore nini-ña je kaka'an tnu'u siki Jesús, de niya'a-ña tuku ñayivi kue'e xiin. De nijee-ña nde ichi yata Jesús de nitniñ-ña sa'ma ñu'u-ya ²⁸chi neni ini-ña: “Nuu tniñ-li sa'ma ñu'u-ya nduva'a-li.” ²⁹Nani nitniñ-ña sa'ma-ya nekuñi ni

niñi je ete-ña. De nikundaa ini-ña je ninduva'a-ña kue'i je ndo'o-ña.
³⁰Ore yukuan nikundaa ini Jesús je ninasa'a-ya in ñayivi; nekuñi-ya de nindekuiñi yata-ya de nikatnu'u-ya ñayivi je kua'an jiin-ya:

—¿Na'u kuu je nitñi sa'ma-li?

³¹De tee je kaskua'a jiin-ya nikakachi-de na-de:

—Kue'e xiin ñayivi iin ya'a kachinda'a, de maa-ni katnu'u ka-ni:
 “¿Na'u kuu je nitñi sa'ma-li?”

³²O Jesús ninanduku, ninanduku-ya nava kukaji ini-ya na'u kuu je nitñi sa'ma-ya. ³³Yukuan nade ña'a ya'a kisi-ña je niyu'u-ña chi nini-ña je nisa'a-ya jiin-ña de yukuan je nije'en-ña nuu ndichi-ya. De nekuyiti-ña nde nuu je'e-ya de ninakachi ndi'i-ña tundo'o je nindo'o-ña nuu-ya. ³⁴De nikachi-ya jiin-ña:

—Sesi'i, je etnu'u-lo Yaa-Ndioxo, yukuan je ninduva'a-lo.
 Nindundoo-lo, kua'an de koo va'a-lo.

³⁵De ka'an ka Jesús jiin-ña de nikajee tee je veji ve'i Jairo de nikakachi-de:

—Sesi'i-ni eniji'i-i; ¿naje nuu sateñu ka-ni nuu Tee Skua'a jan?

³⁶O Jesús tuu nisa'a-ya cuenta, de nikachi-ya jiin Jairo:

—Tuu yu'u-lo; kuatnu'u de nikuu ni.

³⁷De Jesús tuu nije'e-ya je ki'in inka ñayivi jiin-ya mani maa Pedro, Santiago jiin Juan, ñani-de. ³⁸Ore nikajee-ya jiin-de na-de ve'i Jairo, nini Jesús je kakutilikui ñayivi de kandayi'i-de na-de de soo xiin kanda'i-de, ³⁹de nikivi Jesús de nikachi-ya:

—¿Naje nuu kandayi'i-lo de kanda'i-lo sukuan? Jesi'i ya'a tuu niji'i chi je kixi-i.

⁴⁰De ñayivi je kanda'i u nikeku ichi-de je nika'an-ya sukuan. De Jesús nikene'e-ya ndi'i ñayivi je iin ini ve'i u, de nuu kande-i nikivi-ya jiin tata-i jiin nana-i jiin tee je kua'an-jiin-ya. ⁴¹De Jesús nitñi-ya nda'a-i de nikachi-ya:

—Talita, cumi^a —je kuni kachi: Jesi'i, ka'an-li xini-lo je ndakoo-lo.

⁴²De ore yukuan jesi'i je inde uji uu kuiya nindakoo-i de nika-i. De ndi'i ñayivi nikanaa ini-de na-de. ⁴³O Jesús nita'u tiñu-ya je tuu nakachi-de na-de nuu ni in ñayivi je nisa'a-ya sukuan. Yukuan nade nikachi-ya je nakua'a-de na-de je kaji-i.

^a 5:41 Nu u yu'u Arameo je nikaka'an ñayivi yukuan nuu tiempo Jesús

Kuano'o Jesús Nazaret

(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

6¹ Yukuan nade nikei Jesús nuu inde-ya de kuano'o-ya jiin tee je kaskua'a jiin-ya ñuu je nani Nazaret. ²Ore nijee kivi ndutatu ñayivi judío nikeje Jesús nistnee-ya ini veñu'u chala kuenda ñayivi judío. De kue'e ñayivi je nikenai nai nikanaa ini-de na-de ndexe stnee-ya de achi-de na-de:

—¿Ande maa nikutu'va tee ya'a tnu'u je ka'an-de? ¿Ande maa nitava-de tnu'u ndichi je ka'an-de de jiin tiñu na'nu je sa'a-de? ³ ¿De suvi tee ya'a kuu tee je tuji yutnu de sa'a-de teyu jiin ito, seyii ña'a nani María de suvi ñani-de kuu je nani Santiago, José, Judas jiin Simón? ¿De suvi ya'a ndee ku'va-de jiin-yo na-yo sini?

De tuu nicketnu'u-de nicketo-de-ya. ⁴O Jesús nikachi-ya jiin ñayivi:

—Ñayivi inka ñuu kachiñu'u-de de ketnu'u-de keto-de tee je kachitnu'u tnu'u ii Yaa-Ndioxo asuvi ñayivi je ndee ñuu maa-de, jiin tna'a maa-de, jiin tna'a maa ka-de je ndee jiin-de ve'i-de.

⁵Yukuan nade nitee Jesús nda'a-ya siki eku ñayivi je ku'u de ninasa'a-ya-de na-de, de tuu nikuu sa'a ka-ya inka tiñu na'nu yukuan. ⁶De ninaa ini-ya je tuu ketnu'u ñayivi ñuu-ya keto-de-ya. De yukuan je nije'en-ya inka ñuu ndi'i je iin yatni yukuan, de nijestnee-ya tnu'u ii Yaa-Ndioxo.

Taji Jesús ndi uji uu tna tee je kaskua'a jiin-ya je ki'in kachitnu'u-de

(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

⁷Yukuan nade nistutu-ya ndi uji uu tee je kaskua'a jiin-ya, de nitaji-ya-de na-de je ki'in-de je uu, uu tna-de na-de, de nije'e-ya je kuu kene'e-de na-de tachi ndeva'a sini. ⁸O xi'na nita'u tiñu-ya nuu-de na-de je tunde kunda'a-de na-de je kuu-de ichi ni ndeyu, ni ñunu, ni xu'un, kuechi in karoti jiin je kutuu-de ni. ⁹Kuu ki'i-de ndijin-de o tuu kuu koso sa'ma je nasama-de. ¹⁰De nikachi-ya jiin-de na-de:

—Ore kivi-lo na-lo in ve'i kunde-lo yukuan nde ore kei-lo nuu ñuu yukuan. ¹¹Nuu iyo ñayivi nuu in ñuu tuu kakuni-de ki'in-de lo'lo na-lo de ni tuu keninai-de tnu'u ka'an-lo, kei-lo na-lo yukuan, de skoyo-lo na-lo tikacha je iin je'e-lo na-lo de sukuan kuu stoo-lo na-lo

in tuni nuu-de na-de. Nava sukuan ini-de na-de je tuu va sa'a-ya je va'a jiin-de na-de chi tuu kakandijen-de na-de tnu'u ii Yaa-Ndioxio.^a

Sukuan nika'an-ya jiin de na-de. ¹²De tee je kaskua'a jiin-ya nikakei-de na-de kua'an-de de nikakachitnu'u-de na-de nuu ñayivi je nanakani ini-de je ndeva'a kasa'a-de. ¹³De sini nikakene'e-de kue'e xiin tachi ndeva'a je iin ini ñayivi de nikachi'i-de aceite yutnu nani olivo ñayivi je kaku'u de nikanduva'a-de na-de.

Sukuan niji'i Juan, tee je niskundute

(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

¹⁴Yukuan nade tee je nani Herodes je kune'nu ka nuu nii ka'nu ñu'u Galilea, nini-de kaka'an siki Jesús, chi nii ka'nu ñuu nite tnu'u kua'an siki-ya. De uu-de na-de kaka'an-de:

—Suvi Juan, tee je niskundute, kuu-de de ninateku-de de sukuan sa'a-de tiñu na'nu.

¹⁵Inka-de na-de kaka'an-de:

—Si Elías^b kuu-de.

De inka ka-de na-de kaka'an-de:

—Va kuu-de kuva in tee je nikachitnu'u tnu'u ii Yaa-Ndioxio je nikakuteku na ena'a ka.

¹⁶Ore nini Herodes je kaka'an ñayivi sukuan nikachi-de:

—Maa-de kuu Juan, chi maa-li nita'u tiñu-li je nikaje'nde sukun-de de va vitna ninateku tuku-de.

¹⁷Chi Herodes nita'u tiñu-de je nikatnii-de na-de Juan de nikachindi'yu-de-de ini vekaa u chi sukuan nikuu ini Herodías. Maa-ña nikuu ñasi'i tee nani Felipe, ñani Herodes. De Herodes ninakinde-de-ña nuu ñani-de de nitanda'a-de jiin-ña. ¹⁸De Juan nikachi-de jiin Herodes:

—Tuu kuu je naki'in-lo ñasi'i ñani-lo de tanda'a-lo jiin-ña
—sukuan achi nuu tutu ii Yaa-Ndioxio.

¹⁹Yukuan je Herodías ito u'u-ña Juan de yukuan je nikundeku-ña je ka'ni-ña-de, de tuu nini'i-ña ndexe kuu sa'a-ña jiin-de, ²⁰De Herodes niyu'u-de nuu Juan chi nini-de je in tee ndee ndoo de in tee

^a 6:11 Nuu inka tutu Yaa-Ndioxio na ena'a kachi sini: Chi jendaa ka'an-li je kivi je koo juicio kundo'o xiin ka ñayivi ñuu yukuan je tuu na ki'in lo'o na-lo, asuvi natu nikando'o ñayivi ñuu Sodoma jiin ñayivi ñuu Gomorra. ^b 6:15 Elías nikuu-de in tee je nikachitnu'u tnu'u ii Yaa-Ndioxio na ena'a, na natuu kaku Jesús.

je sa'a je va'a nuu Yaa-Ndioxo kuu-de, de yukuan je esi-de siki Juan. Chi etna'a ini Herodes tnu'u ka'an Juan de tuu nini-de ndexe sa'a-de jiin tnu'u je nika'an Juan. ²¹ Yukuan nade nijee kivi je ndetu Herodías je kuu ka'ni-ña Juan de kivi yukuan nikuu kivi je ndivi Herodes kuiya-de, de nisa'a-de viko ka'nu xiin, de nikana-de tee je kata'u tiñu nuu ñu'u-de, jiin tee kakune'nu ka nuu tee je kakuu “soldado”, jiin ndi'i ñayivi je kanuu xiin ka nuu ñu'u Galilea. ²² De nikivi sesi'i Herodías nuu viko de nita je'e-i. Netna'a xiin ini Herodes jiin ñayivi je keji jiin-de ndexe nita je'e-i. Yukuan nade nikachi Herodes jiin-i:

—Kakan nuu-li na'u kuni-lo de kua'a-li nuu-lo.

²³ De tnu'u teyii nika'an-de jiin-i de achi-de jiin-i:

—Kua'a-li nuu-lo na'u kuu je kuni-lo suni nde sava ñuu nuu ta'u tiñu-li.

²⁴ De neni xini-i na'u kakan-i, de nije'en-i nuu inde nana-i de nikatnu'u-i-ña:

—¿Na'u kakan-na nuu-de, kuni-ni?

De maa-ña nikachi-ña jiin-i:

—Kuni-li je kakan-lo xini Juan, tee je niskundute.

²⁵ Ñama nije'en-i nuu inde Herodes de nikan-i je kuni-i de nikachi-i jiin-de:

—Kuni-na je vitañu'u kua'a-ni nuu-na ini in teko'o xini Juan, tee je niskundute.

²⁶ De Herodes nikusoo xiin ini-de; de tuu nikuu ini-de je kendoo kui'ya-de nuu ñayivi je nikana-de chi tnu'u teyii nika'an-de, de tuu nikuu je sasa'an je nikan-i nuu-de. ²⁷ De sukuan ñama nita'u tiñu-de nuu tee ndito vekaa je ka'nde-de sukun Juan. De nije'en tee ya'a ini vekaa de nije'nde-de sukun Juan. ²⁸ De nijesia'a-de xini Juan ini in teko'o nuu sesi'i Herodías de maa-i ninakua'a-i xini Juan nuu-nana-i. ²⁹ Ore nikakukaji ini tee je nikaskua'a jiin Juan je niji'i-de nikajenaki'in-de na-de yiki kuñu-de nava chunduji-de na-de.

Skaji Jesús u'un mil ñayivi

(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

³⁰ Ore nikandututu tuku Jesús jiin tee je nitee-ya tiñu siki-de na-de nikanakachi-de nuu-ya ndexe nikasa'a-de jiin ndexe nikastnee-de na-de. ³¹ De nikachi-ya jiin-de na-de:

—Ne'e-lo na-lo naki'in-yo nuu tuu na ñayivi iyo de nandutatu-yo ti'lu na-yo.

Chi kua'an veji ñayivi kue'e xiin je ni tuu nikuu kaji-ya jiin tee je kaskua'a jiin-ya. ³²De yukuan Jesús jiin tee je nitee-ya tiñu siki-de na-de kua'an-de na-de nuu in barcu nuu tuu na ñayivi iyo. ³³O kue'e xiin ñayivi niketo-de je nikakei Jesús kua'an-ya jiin tee je nitee-ya tiñu siki-de na-de de nikanakoto ñayivi yukuan je maa-ya kuu. De yukuan je kue'e xiin ñayivi je nii ñuu nikaki'in-de na-de ichi de nikeno-de kuanatna'a-de na-de-ya o nikajee-de na-de xi'na asuvi Jesús nuu nijee-ya. ³⁴Ore ninuu Jesús nuu barcu nito-ya ñayivi kue'e xiin de nikunda'u ini-ya ndi'i ñayivi chi kakuu-de na-de kuva rii je tuu na iyo in tee indito-di na-di. Yukuan nade nije'en-ya nuu iin-de na-de de nistnee-ya kue'e xiin tnu'u va'a nuu-de na-de. ³⁵De je ekua ini xiin tee je kaskua'a jiin Jesús nikajeka'an-de jiin-ya:

—Enini xiin de ya'a tuu na ve'i iyo. ³⁶Nataji-ni ndi'i nayivi je iin ya'a nava nakinduku-de na-de je kaji-de nuu iyo yatni ñuu, si nuu iyo ñayivi je xiko je kaji-de na-de.

³⁷De Jesús nikachi-ya jiin tee je kaskua'a jiin-ya:

—Kua'a maa-lo na-lo je kaji-de na-de.

De tee je kaskua'a jiin-ya nikakachi-de na-de:

—¿A kuni-ni je kikuaan-na na-na ista stila je kaji ñayivi kue'e xiin ya'a je eñu'u-na xu'un siki uu ciento kivi je satiñu-na de kuu cha'u-na nuu je kaji-de na-de?

³⁸De nikachi-ya jiin-de na-de:

—Kuande'e na-lo nuu nasa ista stila keneva'a-lo na-lo.

Nikajende'e-de na-de nuu nasa ista stila keneva'a-de na-de, yukuan nade nikakachi-de nuu-ya:

—Keneva'a-na u'un tna ista stila de uu tna chaka.

³⁹Yukuan nade nikachi-ya jiin-de na-de je naskukoo-de ndi'i ñayivi siin, siin nuu ite kuui u; ⁴⁰de nikakukoo-de na-de nde uu xiko uji-de de inka ka-de na-de nikakukoo-de nde iin cientu. ⁴¹Yukuan nade Jesús nitni-ya ndi u'un tna ista stila de nunduu chaka de ninde'e-ya nuu sukun de ninakuata'u-ya nuu Yaa-Ndioxo. De nije'nu sava-ya ista stila de nije'e-ya nuu tee je kaskua'a jiin-ya nava saje-de na-de nuu ñayivi sini nikasaje-de nunduu chaka nuu nduvii ñayivi. ⁴²Ndi'i-de na-de nikeji-de je nde je nikachitu chiji-de na-de. ⁴³De nikanaki'in chitu-de na-de uji uu tna ika ista stila jiin chaka je nikendoso. ⁴⁴De kivi yukuan niyo u'un mil tna tee je nikeji.

Ika Jesús siki ndute

(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)

⁴⁵Yukuan nade nitaji-ya tee je kaskua'a jiin-ya je na kaa-de na-de nuu barcu, de na ya'a-de na-de inka jiyo yundute ka'nu ichi ñuu Betsaida xi'na, nuu nakuata'u-ya nuu ñayivi je nikuiñi jiin-ya. ⁴⁶Ore ninataji-ya ndi'i ñayivi, yukuan nade nije'en-ya in yuku de ninakuetu-ya. ⁴⁷De ore nikunee, enijee barcu inde nde sava nuu ndute ka'nu. De Jesús inde ka-ya yundute u. ⁴⁸de nito-ya je tuu kuu skaka va'a-de na-de barcu chi yi'i tachi ni'i xiin nuu kua'an-de na-de de nikayau xiin-de na-de. De je ekua kundijin, kua'an Jesús nuu iin-de na-de. De ika-ya nijee-ya siki ndute yatni nuu iin-de na-de. ⁴⁹De ore niketo tee je kaskua'a jiin Jesús je ika in tee kuajee siki ndute ka'nu de nikeni ini-de na-de je i'na kuu de nikandayi'i-de na-de ⁵⁰chi ndi'i-de na-de niketo-de, yukuan je nikayu'u xiin-de na-de. O Jesús nikachi-ya:

—¡Tuu kukia ini-lo na-lo de tuu yu'u-lo na-lo chi maa-li kuu!

⁵¹Yukuan nade nikaa-ya nuu iin-de na-de nuu barcu de tachi je ni'i xiin yi'i nekuñi, de nikanaa ini-de na-de je nisa'a-ya sukuan ⁵²chi je ni'i xiin ini-de na-de yukuan je tuu nikakukaji ini-de na-de tiñu na'nu je nisa'a Yaa-Ndioxo jiin ista stila.

Kue'e xiin ñayivi ku'u nasa'a Jesús

(Mt. 14:34-36)

⁵³Yukuan nade nikaya'a-de ndute ka'nu de nikajee-de nuu ñu'u ñuu Genesaret de yukuan nikaji'ni-de barcu-de na-de yundute ka'nu. ⁵⁴Ore nikanuu-de nuu barcu ñayivi iin yukuan nikanakoto-de na-de Jesús. ⁵⁵Yukuan nade nikenno-de na-de nii ñu'u Genesaret, de nikakoso-de na-de ñayivi je kaku'u nuu in yuu de nikajesia'a-de na-de nuu nini-de na-de je inde Jesús. ⁵⁶De nii nuu kua'an-ya a kuu ñuu ndi'i, ñuu na'nu si nuu iyo ti'lu ñayivi de kekin-de na-de ñayivi je kaku'u jiin yuu-de ichi nuu ya'a Jesús de kakanda'u-de na-de jiin-ya je nakua'a-ya je ke'i ñayivi je kaku'u suni yusa'ma-ya; de ndi'i ñayivi je kake'i sa'ma-ya kanduva'a-de na-de.

Siki je kutne'e ini ñayivi

(Mt. 15:1-20)

7¹ Yukuan nade tee je kakuu fariseo jiin uu tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo veji-de na-de ñuu je nani Jerusalén de nikajee-de na-de nuu inde Jesús. ²De ore niketo-de na-de je keji uu tee je kaskua'a jiin-ya, de tuu nikananda'a-de xi'na natu nita'u tiñu na ena'a ka je iyo-de je nanda'a-de, yukuan tee je kakuu fariseo jiin uu tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo nikaka'an ndeva'a-de na-de siki tee je kaskua'a jiin Jesús. ³(Chi tee kakuu fariseo jiin ñayivi judío kasa'a ni-de na-de natu nikasa'a ñayivi ena'a ka chi tuu keji-de na-de nuu natuu nanda'a-de xi'na natu nita'u tiñu na ena'a ka je sukuan sa'a-de na-de. ⁴De ore kajee kuaan-de na-de nuu ya'u tuu keji-de na-de nuu natuu nanda'a-de na-de xi'na ndexe ta'u tiñu. De nikasa'a-de kue'e xiin inka tiñu je nikastoo ñayivi ena'a ndexe nakate-yo yajin jiin tindo'o jiin kisi kaa jiin nuu kakukoo-de na-de.) ⁵Yukuan tee je kakuu fariseo jiin tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo nikakatnu'u-de Jesús:

—Naje nuu tee je kaskua'a jiin-lo tuu kasa'a-de na-de natu nikastoo ñayivi ena'a je tuu kananda'a-de na-de de kaji-de.

⁶De Jesús nikachi-ya:

—Va'a xiin nika'an tee je nikachitnu'u tnu'u ii Yaa-Ndioxo na ena'a je nani Isaías na nitee-de je nikachi Yaa-Ndioxo siki-lo na-lo je ñayivi je uu nuu kakuu-lo na-lo:

Ñayivi ya'a jiin yu'u ni-de kachiñu'u-de lu'u,
o ika ni keni ini-de keto-de lu'u.

⁷Tuu kuatiñu je kachiñu'u-lo sukuan ni lu'u
chi je kasa'a-lo nistnee inka tee, suvi maa-li.^a

⁸De Jesús nikachi tuku-ya:

—Chi lo'o na-lo kasa'a-lo je nikastoo ñayivi ena'a de yukuan je tuu kakandijen ka-lo tnu'u je nita'u tiñu Yaa-Ndioxo.

⁹De sini nikachi-ya:

—Tuu kakandijen ka-lo na-lo tnu'u je nita'u Yaa-Ndioxo nava kuu chiñu'u-lo na-lo tiñu je kasa'a-lo jiin je kastoo-lo. ¹⁰Chi Moisés nikachi-de: “Chiñu'u-lo tata-lo jiin nana-lo”, de “Nuu in ñayivi kakandeva'a-de keto-de tata-de si nana-de iyo-de je kuu-de.” ¹¹De maa-lo kakachi-lo je in tee kuu ka'an-de jiin tata-de si nana-de: “Tuu

^a 7:6-7 sukuan kachi nuu tutu ii Yaa-Ndioxo nuu Isaías 29:13.

kuu chindei-na nuu-ni chi ndi'i je neva'a-na kuu Corbán” (je kuni kachi, nije'e-na nikuta'u Yaa-Ndioxo); ¹²De sini kakachi-lo je in tee je ka'an sukuan tuu va iyo je chindei tata si nana-de. ¹³De sukuan kastivi-lo tnu'u ii Yaa-Ndioxo chi kasa'a ni-lo je nikastoo ñayivi ena'a de maa-lo na-lo kaka'an-lo jiin inka ñayivi je sukuan nasa'a-de na-de. De kue'e xiin tiñu sukuan kasa'a-lo na-lo —achi-ya jiin-de na-de.

¹⁴Yukuan nade nikana Jesús ñayivi de nika'an-ya jiin-de na-de:

—Ndi'i na-lo kuninai nava chu'un va'a xiin-lo na-lo xini-lo:

¹⁵Ndi'i je eji-yo de kivi yu'u-yo tuu satne'e aniu-yo, o je kei yu'u-yo yukuan kuu je satne'e aniu-yo. ¹⁶Ñayivi je iyo so'o, na kuninai va'a.^a

¹⁷Ore nistoo Jesús ñayivi, de nikivi-ya ini ve'i, de tee je kaskua'a jiin-ya nikakatnu'u-de-ya siki je nistnee-ya. ¹⁸De nikachi-ya:

—¿De sini lo'o na-lo tuu kakukaji ini-lo na-lo? ¿Tuu kakundaa ini-lo na-lo je ndi'i je kivi yu'u-yo tuu satne'e aniu-yo na-yo? ¹⁹Chi tuu kivi ini aniu-yo chi je eji-yo kivi yiti-yo de kei nunuu ka.

Jiin ya'a kuni kachi-ya je ndi'i je eji-yo yondoo. ²⁰De sini nikachi Jesús:

—Je iyo ini ñayivi de kei, yukuan kuu je satne'e-de na-de.

²¹Chi nde ini aniu-yo kei je ndeva'a je eni xini-yo je sateni-yo, je sakui'na-yo, jiin je je'ni-yo, ²²nuu sateni-yo jiin inka ñayivi je tuu nitanda'a-yo jiin, je kuni-yo je kuneva'a-yo je kue'e xiin ka, je sandeva'a-yo, je sta'u-yo, ndi'i je sa'a-yo je tuu kuu stoo-yo, je uu ini kaa-yo, je ka'an-yo kuentu siki tna'a-yo, je savixi xiin-yo, jiin je ni'i xiin ini-yo. ²³Taka tiñu ndeva'a ya'a kei ini aniu-yo de satne'e maa-yo —achi-ya.

Sukuan netnu'u ña'a je tuu kuu-ña judía

(Mt. 15:21-28)

²⁴Yukuan nade nikei Jesús nuu inde-ya de kua'an-ya nuu ñu'u ñuu Tiro. Yukuan nikivi-ya ini in ve'i nuu nikendoo-ya de tuu nikuni-ya je kundaa ini ni in ñayivi je inde-ya ini ve'i yukuan; de tuu nikuu je kusa'yi-ya. ²⁵Yachi nikundaa ini in ña'a je inde Jesús yukuan, de nije'en-ña. De ore nijee-ña nekuyiti-ña nuu-ya chi maa-ña neva'a-ña in sesi'i je neva'a in tachi ndeva'a ini. ²⁶Ña'a ya'a veji-ña nuu ñu'u Sirofenicia je tuu kuu-ña judía. Suu nijee-ña

^a 7:16 Iyo tutu ii ena'a ka je tuu veji “versículo” 16.

de nikanda'u-ña jiin-ya je na kene'e-ya tachi ndeva'a je inde ini sesi'i-ña. ²⁷ De Jesús nikachi-ya jiin-ña:

—Ndetu-lo, xi'na iyo-li je chindei-li nuu ñayivi judío, chi tuu va'a kuu je kinde-yo je keji se'e-yo de yukuan kua'a-yo nuu ina kaji-dí (sukuan nikachi Jesus chi maa-ña tuu kuu in ña'a je yitnií ñuu judío.).

²⁸ De maa-ña nikachi-ña:

—Jendaa ka'an-ni, tiyu ne'nu, o sini nde ina keji-dí je koyo yu'u se'e-yo.

²⁹ De Jesús nikachi-ya:

—Va'a xiin nika'an-lo sukuan, kuano'o ve'i-lo de tuu kukia ini-lo chi tachi ndeva'a enikei ini sesi'i-lo.

³⁰ Ore ninajee-ña ve'i-ña, nito-ña kandee sesi'i-ña nuu ito-i de enikei tachi ndeva'a ini-i.

Nasa'a Jesús in tee kaa so'o de kaa ñi'i

³¹ Yukuan nade nikei tuku Jesús nuu ñu'u ñuu Tiro, niya'a-ya ñuu Sidón de nijee-ya yundute ka'nu Galilea nuu ñu'u Decápolis. ³² De yukuan nikajesia'a-de na-de in tee je kaa so'o de kaa ñi'i nuu-ya. De nikekan-de na-de je natee-ya nda'a-ya siki-de. ³³ Yukuan nade nikei siin Jesús jiin-de de yukuan nituu-ya xini nda'a-ya ini so'o-de de nitee-ya jiin tesi'i-ya nuu yaa-de. ³⁴ Yukuan nade ninde'e-ya nde nuu sukun de nikanu'u ini-ya de nikachi-ya jiin tee:

—¡Efatá! —je yu'u Arameo kuni kachi: ¡Nanune-lo!

³⁵ Ore yukuan ninanune so'o-de de nikuu nika'an va'a-de. ³⁶ De nikachi Jesús jiin ñayivi je tuu nakachi-de na-de nuu inka ka ñayivi je ninduva'a-de; de ore ta'u tiñu-ka-ya saa kanakachi ka-de na-de.

³⁷ De nikanaa xiin ini ñayivi je nikakachi-de na-de:

—Va'a xiin sa'a tee ya'a taka tiñu; chi nde tee je kaa so'o, ini-de sa'a-de; jiin nde je kaa ñi'i, ka'an sa'a-de.

Skaji Jesús kue'e xiin ñayivi

(Mt. 15:32-39)

8 ¹ In kivi nikakututu tuku kue'e xiin ñayivi de tunde iyo ka je kaji-de na-de. De nikana Jesús tee je kaskua'a jiin-ya de nikachi-ya:

²—Kunda'u ini-li ñayivi ya'a, chi enikuu uni kivi je iin-de na-de jiin-li de tunde neva'a ka-de je kaji-de na-de. ³De nuu nataji-li-de na-de je kino'o-de na-de ve'i-de, o natuu kaji-de na-de, sanaa ichi kua'an-de, kuita-de na-de chi ika xiin veji uu-de na-de.

⁴De tee je kaskua'a jiin-ya nikakachi-de na-de:

—¿De ndexe kuu kua'a-yo je kaji-de na-de ya'a nuu tuu na ñayivi ndee?

⁵De nikatnu'u Jesús:

—¿Nasa ista stila keneva'a-lo na-lo?

De nikakachi-de na-de:

—Ujia tna.

⁶Yukuan nade nita'u tiñu-ya nuu ñayivi je nakukoo-de na-de nuu ñu'u de nitñii-ya ndi ujia tna ista stila de ninakuata'u-ya nuu Yaa-Ndioxo. De Jesús nije'nu sava-ya ista stila, de nije'e-ya nuu tee je kaskua'a jiin-ya nava saje-de na-de nuu ñayivi. De sukuan nikasa'a-de na-de. ⁷Keneva'a-de eku chaka ndi'i sini de ninakuata'u-ya nuu Yaa-Ndioxo de sini Jesús nita'u tiñu-ya je nasaje-de na-de nuu ñayivi sini. ⁸Ndi'i ñayivi nikeji-de nde je nikachitu chiji-de na-de. De tee je kaskua'a jiin-ya nikanaki'in-de na-de ujia tna ika ista stila jiin chaka je nikendoso. ⁹Yatni kuun mil kuu ñayivi je nikeji. Yukuan nade ninakuata'u-ya nuu-de na-de ¹⁰de nikaa-ya nuu barcu jiin tee je kaskua'a jiin-ya de kua'an-de na-de nuu ñu'u ñuu Dalmanuta.

Tee kakuu fariseo kekan-de in tiñu na'nu

(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

¹¹Ore nikajee tee je kakuu fariseo nuu inde Jesús nikakeje-de na-de kastichi-de-ya ndexe kuu koto ndee-de na-de-ya de kekan-de je nasa'a-ya in tiñu na'nu nuu jendaa je nde andivi veji-ya. ¹²Nikanu'u ini-ya de nikachi-ya:

—¿Naje nuu ñayivi je iteku vitna kekan-de na-de in tiñu na'nu? De jendaa kachi-li je tuu koto-de na-de ni in tiñu na'nu je sa'a-li.

¹³Yukuan nade nistoo-ya-de na-de de nikaa tuku-ya nuu barcu jiin tee je kaskua'a jiin-ya de nikaya'a-ya inka yundute ka'nu.

Tnu'u nikastnee tee je kakuu fariseo

(Mt. 16:5-12)

¹⁴De tee je kaskua'a jiin-ya nikanaa ini-de na-de je koso-de je kaji-de na-de, kuechi in ista stila kendiso-de kua'an-de na-de nuu barcu. ¹⁵De nistaku Jesús nuu-de na-de:

—Kundito-lo maa-lo na-lo jiin yujen uva je nani levadura^a tee je kakuu fariseo jiin levadura Herodes.^b

¹⁶De tee je kaskua'a jiin-ya kandatnu'u-de na-de je tuu na ista stila keneva'a-de. ¹⁷De nikundaa ini-ya siki je kandatnu'u-de na-de de nikatnu'u-ya-de na-de:

—¿Naje nuu kaka'an-lo na-lo je tuu na ista stila kendiso-lo na-lo? ¿Natuu kundaa ini-lo na-lo de ni tuu kakukaji ini-lo? ¿Ni tuu kivi in tnu'u xini-lo? ¹⁸Iyo nduchi-lo de ni tuu keto-lo de iyo so'o-lo de ni tuu keni-lo, ¿de tuu na'a-lo na-lo? ¹⁹Nani saje-li u'un ista stila nuu u'un mil tee, ¿nasa ika chitu ista stila nikanastutu-lo na-lo je nikendoso?

—Uji uu tna —nikakachi-de na-de.

²⁰—De nani saje-li ujia ista stila nuu kuun mil ñayivi, ¿nasa ika chitu ista stila nikanastutu-lo na-lo? —achi Jesús.

—Ujia tna —nikakachi-de na-de.

²¹De nikachi-ya:

—¿De ni sukuan tuu kuu kukaji ini-lo na-lo tiñu na'nu je sa'a-li?

Nasa'a Jesús in tee je kaa kuaa

²²Yukuan nade nikajee Jesús ñuu nani Betsaida de uu ñayivi nikajesia'a-de na-de in tee je kaa kuaa nuu inde-ya, de nikakanda'u-de jiin-ya je natni-ya tee je kaa kuaa. ²³De nitni Jesús nda'a tee je kaa kuaa de kua'an-ya jiin-de nde yuñuu. De nitee Jesús tesi'i-ya nduchi tee je kaa kuaa de nichiso-ya nda'a-ya siki-de de nikatnu'u-ya-de nuu kuu ito-de ti'lu. ²⁴De tee je kaa kuaa nikuu ito-de ti'lu de nikachi-de:

—Ito-na kuva yutnu o ñayivi kuu chi kakanda.

^a 8:15 Ore sa'a-yo ista stila, chi'i-yo ta'u levadura nava staa yujen. ^b 8:15 Sukuan nika'an Jesús chi tee je kakuu fariseo jiin tee je kua'an jiin Herodes tuu nikanastutu'u-de na-de je Yaa-Ndioxu kuu je nitaji Jesús. De jiin tnu'u yukuan nista'u-de na-de nuu ñayivi kue'e, kuu kuva ti'lu yujen je nani levadura ore sakanuu-yo de kivi ndo'o chiji yujen nava staa yujen.

²⁵ Nitee tuku Jesús nda'a-ya nduchi-de de ninande'e tuku-de. Ninduva'a-de chi enito va'a-de. ²⁶ De ninataji Jesús-de je na kino'o-de ve'i-de. De nikachi-ya jiin-de:

—O tuu ki'in-lo ini ñuu chi nade nakachi-lo je nisa'a-li jiin-lo.

Kachi Pedro je Jesús kuu Cristo

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

²⁷ Yukuan nade kua'an Jesús jiin tee kaskua'a jiin-ya nuu ñuu ndi'i je iyo nuu ñu'u ñuu Cesarea Filipino. De ichi kua'an-ya nikatnu'u-ya-de na-de:

—¿Na'u kuu-li achi ñayivi jiin-lo na-lo?

²⁸ De tee je kaskua'a jiin-ya nikakachi-de:

—Uu ñayivi kakachi-de je kuu-ni Juan, tee je niskundute; uu ka ñayivi kakachi-de je kuu-ni Elías, de inka ka ñayivi kakachi-de je kuu-ni in tee je nikachitnu'u tnu'u Yaa-Ndioxo na ena'a.

²⁹ De nikatnu'u-ya tee je kaskua'a jiin-ya:

—¿Na'u kuu-li, kuni-lo na-lo?

Tee nani Pedro nikachi-de:

—Maa-ni kuu Cristo (je kuni kachi: tee je ninataji Yaa-Ndioxo nava maa-ya kuꝰ-ya siki ndi'i kuechi ñayivi).

³⁰ Yukuan nade Jesús nita'u tiñu-ya nuu-de na-de je tuu iyo-de je kachi-de na-de nuu ni in ñayivi.

Kachitnu'u Jesús ndexe kuꝰ-ya jiin ndexe nateku-ya

(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

³¹ Yukuan nade nikeje Jesús nikachitnu'u-ya je Yaa je ninduu Tee kundo'o xiin-ya. Chi tee kakune'nu xiin, jiin sutu je kakune'nu, jiin tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo tuu kuatnu'u-de na-de koto-de-ya. De kaka'an-de na-de je ka'ni-de na-de-ya, o nuu uni kivi nateku tuku-ya. ³² Sukuan nikachi kaji-ya. De niista Pedro Jesús kua'an-de jiin-ya de nistaku-de nuu-ya je tuu koo sukuan. ³³ De nindekuiñi Jesús de ninde'e xeen-ya nuu tee je kaskua'a jiin-ya. Yukuan nade nikaxeen-ya nuu Pedro de nikachi-ya jiin-de:

—¡Kuꝰjiyo-lo nuu-li, Jeu'u! Chi va maa ska'an lo'o; yukuan je ka'an-lo sukuan chi etna'a ini-lo je eni ini ñayivi asuvi je kuni Yaa-Ndioxo.

³⁴Yukuan nade nikana-ya tee je kaskua'a jiin-ya jiin ñayivi, de nikachi-ya:

—Nuu iyo in-de je kuni kundikin lu'u, iyo-de je naa ini-de je kuni-de, de sini iyo-de je kundo'o-de natu kundo'o maa-li, naki'in-de crusi-de je koso-de de nakundikin-de lu'u. ³⁵Chi ñayivi je kuni kuteku va'a ya'a kuꞑ aniu-de, saan ni; o ñayivi je stnaa-de maa-de je siki-li jiin siki tnu'u ii Yaa-Ndioxo tuu kuꞑ aniu-de chi kuteku nii kani kivi nuu ndee Yaa-Ndioxo. ³⁶¿De ande ma kuatiñu-de ndi'i je iyo nii ka'nu ñayivi je kuu ini-de naki'in-de nuu stnaa-de aniu-de, saan ni?, ³⁷si ¿nasa iyo-de je chunaa-de nava tuu kuꞑ aniu-de? Chi ni in ñayivi tuu kuu cha'u-de suni kue'e xiin xu'un je kuu kuneva'a-de nava kuu kuteku-de jiin nii kani kivi. ³⁸De vitna nuu iyo ñayivi je kakukanu-de kundikin-de lu'u, jiin je kakukanu-de je kachitnu'u-de tnu'u ii Yaa-Ndioxo je ka'an-li nuu inka ñayivi je tuu kakandijen jiin je kasandeva'a; suu sini maa-li, Yaa je ninduu Tee, kukanu-li ore kana-li ñayivi yukuan, kivi je ndiji-li jiin Tata-li jiin ndi'i je luu xiin kaa de jiin ndi'i je kuu sa'a Tata-li, de jiin kuva iyo ndaje'e je ketiñu nuu Tata-li —achi Jesús.

9¹De sini nikachi Jesús:

—Kachi-li jendaa je uu ñayivi je iin ya'a tuu kuꞑ kii-de na-de nde koto-de na-de ndexe ta'u tiñu Yaa-Ndioxo jiin tiñu je kanuu xiin ka.

Jesús nisama-ya

(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

²Niya'a iñu kivi yukuan nade kua'an Jesús jiin Pedro, Santiago jiin Juan xini in yuku sukun xiin. De yukuan nisama Jesús nuu-de na-de. ³De sa'ma je ñu'u-ya nindii de ninduu kuijin xiin ka je ni in ñayivi tuu kuu nasa'a kuijin sukuan. ⁴De niketo-de Elías jiin Moisés je kandatnu'u-de jiin Jesús. ⁵De nikachi Pedro jiin Jesús:

—Tee Skua'a, ¡va'a xiin kuu je iin-yo ya'a! Na sa'a-na na-na uni tna ve'i jiin ndayutnu, in kuu kuenda-ni, inka kuu kuenda Moisés de inka kuenda Elías.

⁶Sukuan nika'an Pedro chi tee je kaskua'a jiin-ya nikayu'u xiin-de na-de de tuu nini Pedro na tnu'u ka'an-de. ⁷Yukuan nade nikee in viko je nesi siki-de na-de. De ichi nuu viko nikeni-de tachi Tata Yaa-Ndioxo je achi:

—Ya'a kuu Se'e-li je tna'u xiin ka-li, kuninai na-lo tnu'u ka'an-i.

⁸Ore nikande'e-de xiin-de na-de mañu'u Jesús niketo-de na-de.
⁹Yukuan nade nikanuu-de na-de veji-de xini yuku de nikachi Jesús
 jiin-de na-de je tuu nakachi-de nuu ni in ñayivi je niketo-de na-de nde
 kivi je nateku Yaa je ninduu Tee. ¹⁰Yukuan je tuu nikanakachi-de
 na-de je niketo-de, o kandatnu'u-de na-de jiin tna'a-de na-de nde
 kuni kachi siki je nateku-ya. ¹¹De nikakatnu'u-de Jesús:

—¿Naje nuu kaka'an tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo je kee
 Elías xi'na?

¹²De nikachi-ya:

—Jendaa kuu je veji Elías xi'na je satu'va ndi'i-de ¿De naje nuu
 ka'an tutu ii Yaa-Ndioxo je Yaa je ninduu Tee kundo'o xiin-ya jiin je
 tuu etna'a ini ñayivi koto-de na-de-ya? ¹³De maa-li ka'an-li je enikiji
 Elías, de ñayivi nikasandeva'a-de na-de kuva nikakuu ini-de na-de
 jiin-de, chi sukuan ka'an tutu ii Yaa-Ndioxo je sukuan koo —achi
 Jesús.

Nasa'a Jesús in tee suchi je neva'a tachi ndeva'a ini

(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

¹⁴Ore nikandee-de nuu iin inka ka tee je kaskua'a jiin-ya,
 nito-ya je iyo kue'e xiin ñayivi jiin-de na-de. De tee je kastnee siki
 tutu ii Yaa-Ndioxo kakatna'a-de na-de jiin tee je kaskua'a jiin-ya.

¹⁵Ore niketo ndi'i ñayivi Jesús, nikanaa ini-de de nikeno-de na-de
 nikajekajia'u-de jiin-ya. ¹⁶De Jesús nikatnu'u-ya ñayivi:

—¿Na siki kakatna'a-lo na-lo?

¹⁷De in tee je inde tuku ñayivi kue'e nikachi-de:

—Tee Skua'a, ya'a ndeka-na se'e-na, niki-i jiin-na chi in tachi
 ndeva'a nisañi'i-i. ¹⁸Ande nikuu nuu inde-i, tachi ndeva'a tñi-i de
 skane-i nde nuu ñu'u, kane tiñu yu'u-i, ski'ñi-i nu'u-i de ndulili sa'a
 jiin-i. Kanda'u-na jiin tee je kaskua'a jiin-ni je na kene'e-de na-de
 tachi ndeva'a de tuu kuu sa'a-de na-de.

¹⁹De Jesús nikachi-ya:

—¿Ñayivi je tuu ketnu'u! ¿Nasa ka kivi iyo-li je kunde-li jiin-lo
 na-lo? ¿Nasa ka kivi kunde-li jiin-lo na-lo? Kuaki'in nakiji-i ya'a.

²⁰Yukuan nade nikajesia'a-de-i nuu inde-ya. Ore nito tachi
 ndeva'a Jesús niskisi-i de nino-i nde nuu ñu'u de ichi ñu'u-i de tava-i
 tiñu yu'u-i. ²¹De nikatnu'u Jesús tata-i:

—¿A enikuna'a xiin je ndo'o-i sukuan?

De tata-i nikachi-de jiin-ya:

—Nde na chala-i ndo'o-i sukuan. ²² De enikuu titni xiin jino tachi ndeva'a skane-i nuu kayu ñu'u jiin skane-i nuu ndute nava ka'ni-i. Nu u kuu je chindei-ni maa-na na-na jiin-i, kachi nda'u ini-ni.

²³ De Jesús nikachi-ya:

—¿Ndexe kachi-lo, “nuu kuu chindei-ni”? ¡Ndi'i kuu sa'a-ya jiin ñayivi je etnu'u Yaa-Ndiox!

²⁴ Yukuan nade nindayi'i tata jechala ya'a de achi-de:

—¡Maa-na etnu'u-na! ¡Chindei-ni maa-na nakuatnu'u ka-na!

²⁵ De nito Jesús je kakee kue'e xiin ñayivi de nikaxeen-ya nuu tachi ndeva'a de nikachi-ya:

—Tachi ndeva'a je sañi'i-lo de saso'o-lo tee suchi ya'a, ta'u tiñu-li nuu-lo je kei-lo ini-i de tuu kivi ka-lo ini-i.

²⁶ De tachi ndeva'a nindayi'i de nisa'a je ku u yi'i tuku-i, yukuan nade niki kua'an de nistoo-i ku va in je niji'i. De nikeni ini ñayivi je eniji'i. ²⁷ Yukuan nade Jesús nitni-ya nda'a-i de nistakoo-ya-i de nindakuiñi-i.

²⁸ Yukuan nade nikakivi Jesús jiin tee je kaskua'a jiin-ya ini in ve'i. De ore iin mañu'u-de na-de jiin-ya nikakatnu'u-de-ya:

—De maa-na na-na, ¿naje nuu tuu nikuu kene'e-na na-na tachi ndeva'a yukuan sini?

²⁹ De nikachi-ya:

—Mani maa je nakuetu-yo^a nava kuu kene'e-yo tachi ndeva'a je kaa sukuan.

Ka'an tuku Jesús ndexe ku u-ya

(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

³⁰ Yukuan nade ore kua'an-ya jiin-de na-de, nikaya'a-de na-de ichi nuu ñu'u Galilea. De tuu nikuni Jesús je kundaa ini ñayivi je inde-ya yukuan ³¹ chi inde-ya stnee-ya nuu tee je kaskua'a jiin-ya. De nikachi-ya jiin-de na-de:

—Kee ñayivi je tni-de na-de Yaa je ninuu Tee de nakua'a-de na-de-ya nuu ñayivi je sandeva'a jiin-ya de ka'ni-de na-de-ya, o ya'a uni kivi de nateku tuku-ya.

^a 9:29 jiin je koo ndite ini-yo - sukuan kachi nuu uu tutu ii enaa ka

³²De tee je kaskua'a jiin Jesús tuu nikakundaa ini-de tnu'u je nikachi-ya de nikayu'u-de na-de, yukuan je tuu ni katnu'u ka-de na-de-ya.

¿Na'u kuu je kanuu xiin ka?

(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

³³Nikajee-de na-de ñuu nani Capernaúm. Ore inde-ya jiin-de na-de ini ve'i, nikatnu'u Jesús-de na-de:

—¿Na siki kaka'an-lo na-lo na veji-yo ichi?

³⁴De tuu nikaka'an-de na-de chi ichi veji-de na-de kandatnu'u-de na-de na'u-de kuu je kunuu xiin ka. ³⁵Yukuan nade nikukoo Jesús de nikana-ya ndi uji uu tna tee je kaskua'a jiin-ya de nikachi-ya:

—Nuu iyo in-lo je kuni-lo kunuu-lo nuu tna'a-lo iyo-lo je kuu-lo nde nuu nisti'i na de kuatiñu-lo nuu ndi'i tna'a-lo.

³⁶Yukuan nade de nijeni-ya in jechala me'ñu-de na-de de ninakunundee-ya jechala de nikachi-ya:

³⁷—Ñayivi je naki'in va'a-de jechala ya'a, sini naki'in va'a-de maa-li, de tuu mani maa-li naki'in-de, chi sini naki'in-de Yaa-Ndioxo je nitaji lu'u veji-li.

Ka'an Jesús je ñayivi je tuu kiti ini jiin-yo kuu ñayivi je chindei yo'o

(Lc. 9:49-50; Mt. 10:42)

³⁸Yukuan nade nikachi Juan:

—Tee Skua'a, niketo-na in tee je nikene'e-de tachi ndeva'a jiin sivi-ni, nikaka'an-na jiin-de je tuu kuu sa'a-de chi suvi tee je ika jiin-yo na-yo kuu-de.

³⁹De Jesús nikachi-ya:

—Tuu kasi-lo na-lo je sa'a-de chi in tee je sa'a in tiñu na'nu jiin sivi-li tuu kuu kandeve'a-de siki-li. ⁴⁰Ñayivi je tuu kiti ini jiin-yo, yukuan kuu ñayivi je chindei yo'o. ⁴¹Nani kuu ñayivi je kua'a ndute ko'o-lo na-lo chi kuu-lo ñayivi je etnu'u de kandijen tnu'u Cristo, kachi kaji-li je ñayivi yukuan nani-de in ta'u-de.

Xeen kaa nuu sa'a-yo kuechi

(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

⁴²'Nuu iyo ñayivi je sa'a je jendi'i je ketnu'u lu'u sa'a kuechi, va'a ka kuu je ku'ni-yo sukun-de jiin in yuu choo ka'nu xiin (je kaa kuva in yoso je etiñu molino je ndiko nuni) de skane-yo-de jiin nde nuu ndute ñii ka'nu xiin. ⁴³Nuu sa'a-lo kuechi jiin nda'a-lo, iyo-lo je ka'nde-lo; va'a ka je kivi yu'lu-lo jiin in nda'a-lo nuu ndee Yaa-Ndioxo nuu kuu kunde-lo nii kani kivi asuvi je kuu neva'a-lo nunduu nda'a-lo de kivi-lo nuu kayu ñu'u je tuu nda'va.^a ⁴⁴⁻⁴⁵Nuu sa'a-lo kuechi jiin je'e-lo, iyo-lo je ka'nde-lo; va'a ka je kivi yu'lu-lo jiin in je'e-lo nuu ndee Yaa-Ndioxo nuu kuu kunde-lo nii kani kivi asuvi je kuu neva'a-lo nunduu je'e-lo de skane lo'o nuu kayu ñu'u je tuu nda'va. ⁴⁶⁻⁴⁷Nuu sa'a-lo kuechi jiin nduchi-lo, iyo-lo je tava-lo; va'a ka je kivi-lo jiin in nduchi-lo nuu ta'u tiñu Yaa-Ndioxo nuu kuu kunde-lo nii kani kivi asuvi je kuu neva'a-lo nunduu nduchi-lo de skane lo'o nuu kayu ñu'u je tuu nda'va, ⁴⁸je ni tindaku tuu kaji'i-di na-di de sini nuu tuu kuu nda'va ñu'u.

⁴⁹'Ndi'i-lo na-lo iyo-lo je kundo'o-lo nava sukuan sa'a Yaa-Ndioxo je va'a jiin-lo na-lo natu sandu'u ñii jiin je eji-yo. ⁵⁰Chi va'a xiin kuu ndu'u ndeyu je eji-yo nuu kaa u'va ñii, o nuu tuu va u'va ka kaa, ¿ndexe kuu kuatiñu tuku-yo? Sukuan sini sa'a-lo na-lo je va'a jiin tna'a-lo, jiin inka ka ñayivi sini nava koo va'a-lo na-lo.

Stnee Jesús siki ñayivi je katanda'a

(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

10¹Yukuan nade nikei Jesús nuu ñuu Capernaúm de niya'a-ya inka jiyo yundute Jordán de nijee-ya nuu ñu'u Judea. Yukuan nikakututu kue'e xiin ñayivi de nikeje tuku Jesús stnee-ya natu stnee-ya. ²Nuu inde Jesús stnee-ya nikajee uu tee kakuu fariseo je kakuni-de tee-de kuechi siki-ya. De nikakatnu'u-de na-de-ya nuu kuu je stoo in tee ñasi'i-de je nitanda'a-de jiin. ³De nikachi-ya jiin-de na-de: —¿Ndexe nita'u tiñu Moisés nuu tutu ii Yaa-Ndioxo je nitee-de na ena'a?

^a 9:43 Nu ki'in ñayivi nikaji'i je tuu nakani ini-de na-de. Tuu na Yaa-Ndioxo iyo yukuan, de kundo'o xiin-de na-de chi yukuan ta'u tiñu Jeu'u.

⁴De maa-de nikakachi-de jiin-ya:

—Moisés nije'e-de je kuu stoo-na na-na ñasi'i-na nuu stakoo-na in tutu jiin-ña.

⁵Yukuan nade nikachi Jesús:

—Sukuan nitee Moisés je koo chi je ni'i xiin ini-lo na-lo. ⁶O na nikukoo ñayívi Yaa-Ndioxí “nisa'a-ya tee jiin ña'a”. ⁷“Yukuan je nuu in tee tanda'a-de jiin in ña'a iyo-de je stoo-de tata-de jiin nana-de nava sukuan kuu kukusiin nunduu maa-de na-de, ⁸de nunduu-de nduu in na-de na-de.” Yukuan je tuu va kuu uu tna-de chi in na nikanduu-de. ⁹Yukuan je tuu va'a kuu je stoo tna'a-de na-de je nisketna'a Yaa-Ndioxí.

¹⁰Ore iin-ya jiin tee kaskua'a jiin-ya ini ve'i, nikakatnu'u tuku-de siki tnu'u nika'an-ya. ¹¹De nikachi Jesús:

—Tee je stoo ñasi'i, de natanda'a-de jiin inka ña'a, siki ndee-de ñasi'i-de je nitanda'a-de jiin xi'na. ¹²De ña'a je stoo-ña yíi-ña, de natanda'a-ña jiin inka tee, sini siki ndee-ña yíi-ña je nitanda'a-ña jiin xi'na —achi Jesús.

Sa'ii Jesús jendi'i

(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

¹³De ñayívi nikajesia'a-de na-de se'e ndi'i-de nuu inde Jesús nava tee-ya nda'a-ya siki-i. O tuu nikaje'e tee je kaskua'a jiin-ya je ya'a-de na-de jiin jendi'i-de. ¹⁴De nito-ya je kasa'a-de na-de sukuan jiin jendi'i yukuan je nikití ini-ya jiin tee je kaskua'a jiin-ya de nikachi-ya jiin-de na-de:

—Kua'a na ya'a-i na-i nuu inde-li a. Tuu kasi-lo chi natu inda jendi'i ya'a sukuan koo ñayívi je kivi nuu ta'u tiñu Yaa-Ndioxí. ¹⁵Chi kachi kaji-li je nuu in ñayívi tuu etnu'u-de nuu Yaa-Ndioxí kuva in jendi'i, tuu kuu kivi-de nuu ta'u tiñu Yaa-Ndioxí.

¹⁶De ninanuu-ya jendi'i de nitee-ya nda'a-ya siki-i de nisa'ii-ya-i na-i.

Ka'an tee je neva'a xiin xu'un jiin Jesús

(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

¹⁷Ore nikei-ya je ki'in-ya, ino in tee nijee-de, nekuyiti-de de nikatnu'u-de-ya:

—Tee va'a kuu-ni, Tee Skua'a, ¿nde kuu je sa'a-na nava kuu kuteku-na nii kani kivi?

¹⁸De Jesús nikachi-ya jiin-de:

—¿Naje nuu ka'an-lo je tee va'a kuu-li? Tee je va'a iyo in-ni: yukuan kuu Yaa-Ndioxii. ¹⁹Eini-lo tnu'u nita'u tiñu Yaa-Ndioxii: “Tuu ka'ni-lo, tuu sateni-lo jiin inka ña'a, tuu sakui'na-lo, tuu ka'an-lo cuentu siki inka ñayivi de tuu sta'u-lo, chiñu'u-lo tata-lo jiin nana-lo.”

²⁰De tee ya'a nikachi-de jiin-ya:

—Tee Skua'a, ndi'i tnu'u je kachi-ni jan sa'a-na nde na chala-na.

²¹Nikumani-de nuu-ya de nikachi-ya jiin-de:

—Kumani in na je sa'a-lo: kua'an de xiko-lo ndi'i je neva'a-lo de kua'a-lo nuu ñayivi nda'u. Nava sukuan kuu nani ta'u-lo nuu ndee Yaa-Ndioxii. Yukuan nade kiji-lo de kundikin-lo lu'u.

²²De nitnaa u'u ini-de de kua'an soo-de chi tee iyo xiin xu'un kuu-de.

²³Yukuan nade Jesús nindekoto-ya xiin-ya de nikachi-ya jiin tee kaskua'a jiin-ya:

—¡U'u xiin kuu kivi ñayivi je iyo xiin xu'un nuu ta'u tiñu Yaa-Ndioxii!

²⁴Tee je kaskua'a jiin-ya nikanaa ini-de jiin tnu'u nika'an-ya, de nikachi tuku-ya:

—Se'e maa-li, ¡yii xiin kuu je kivi-de na-de nuu ta'u tiñu Yaa-Ndioxii nuu keni ini-de na-de je kanuu xiin ka je keneva'a-de kue'e xiin xu'un. ²⁵Yachi ka kivi in kiti nani “camello” nuu in yau yutuku asuvi kivi in ñayivi je iyo xiin xu'un nuu ta'u tiñu Yaa-Ndioxii.

²⁶Ore nikeninai-de je nika'an Jesús sukuan de nikanaa xiin ini-de na-de. De nikakatnu'u-de tna'a-de na-de:

—¿De na'u-yo kuu je káku nusa?

²⁷De ninde'e Jesús nuu-de na-de de nikachi-ya:

—Tuu kuu skivi ñayivi maa-de nuu ta'u tiñu Yaa-Ndioxii chi mani maa Yaa-Ndioxii kuu sa'a-ya chi ndi'i kuu sa'a-ya.

²⁸De nikachi Pedro:

—Nikastoo-na ndi'i je keneva'a-na na-na, de nikandikin-na maa-ni.

²⁹De nikachi Jesús:

—Kachi kaji-li je nani ñayivi je stoo ve'i, ñani, ku'va, nana, tata, se'e si ñu'u chi ketnu'u-de lu'u jiin je kachitnu'u-de tnu'u va'a siki Yaa-Ndioxii, ³⁰suu vitna nani-de na-de kue'e xiin ka a kuu ve'i, ñani,

ku'va, nana, se'e si ñu'u. Suni inka ñayivi sa'a je kundo'o-de na-de o nuu kua'an ka kuteku-de na-de nii kani kivi. ³¹ O vitna kue'e ñayivi je kakunuu-de na-de kendoo-de na-de nde nuu nisti'i na nuu kua'an ka, de sini vitna ñayivi je kakuu nde nuu nisti'i na ñayivi ya'a ndunuu-de na-de nuu kua'an ka.

Kachitnu'u tuku Jesús je uni ichi ndexe kuꝯ-ya

(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

³² De nika ndaa Jesús kua'an-ya ichi ñuu Jerusalén. De yustnuu-ya nuu tee je kaskua'a jiin-ya de maa-de na-de nikanaa ini-de na-de. De ñayivi je indikin yata-ya kayu'u-de na-de. De nikana siin tuku Jesús ndi uji uu tna tee je kaskua'a jiin-ya. De nikachi-ya ndexe kiji tundo'o je kundo'o-ya. ³³ De nikachi-ya:

—Vitna de keni va'a-lo na-lo je kua'an-yo ichi Jerusalén, de yukuan ñayivi nakua'a-de na-de Yaa je ninduu Tee nuu sutu je kakune'nu, jiin tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxi de kachi-de na-de je iyo-ya je kuꝯ-ya de nakua'a-de na-de-ya nuu ñayivi je tuu kuu ñayivi judío. ³⁴ De yukuan kueku ndee-de na-de koto-de-ya, tesi'i-de nuu-ya, kua'a-de siki-ya de ka'ni-de na-de-ya, o nuu uni kivi nateku-ya.

Kekan ta'u Santiago jiin Juan nuu Jesús

(Mt. 20:20-28)

³⁵ De Santiago jiin Juan, se'e Zebedeo, nikakuyatni-de nuu inde Jesús de nikakachi-de:

—Tee Skua'a, kuni-na je sa'a-ni jiin-na je kakan-na na-na nuu-ni.

³⁶ De nikatnu'u-ya:

—¿Nde kakuni-lo je sa'a-li jiin-lo na-lo?

³⁷ De nikakachi-de na-de:

—Nuu kua'a Yaa-Ndioxi nuu-ni je maa-ni ta'u tiñu-ni, kua'a-ni je in-na kukoo ndava'a-ni de inka-na ndasatni-ni nuu ta'u tiñu-ni.

³⁸ De nikachi-ya jiin-de na-de:

—Tuu keni-lo je kekan-lo na-lo. ¿A kuu ko'o-lo na-lo je kaa uva je ko'o-li?, de ¿a kuu kundute-lo na-lo natu kundute-li?, si ¿a kuu kundi-lo kundo'o-lo na-lo natu kundo'o-li?, de ¿a kuu kuꝯ-lo natu kuꝯ maa-li?

³⁹De nikakachi-de na-de jiin-ya:

—Kuu, kuu sa'a-na na-na.

De nikachi Jesús:

—Jendaa ka'an-lo: maa-lo na-lo ko'o-lo je uva de kundute-lo natu kundute-li. Chi maa-lo na-lo kundo'o-lo natu kundo'o-li de sini maa-lo na-lo kuu-lo na-lo natu kuu maa-li. ⁴⁰O suvi maa-li ta'u tiñu na'u kuu je kukoo ndava'a-li si ndasatni-li chi Yaa-Ndioxo kuu je kua'a-ya nuu ñayivi je nisatu'va-ya de maa-de na-de kuu je kuni'i-de kukoo-de yukuan.

⁴¹Ore nikakundaa ini ndi uji tna ka tee kaskua'a jiin Jesús nikakiti ini-de na-de jiin Santiago de jiin Juan je nikaka'an-de na-de sukuan jiin-ya. ⁴²De nikana Jesús-de na-de de nikachi-ya:

—Ekeni-lo je iyo to'o nuu ñayivi je tuu kakuu ñayivi judío. De to'o yukuan kakuu ñayivi je kasandeva'a xiin-de na-de jiin inka ñayivi ore kata'u tiñu-de na-de, chi mani maa kasa'a-de je kakuni-de na-de nava sukuan kuu kune'nu xiin ka-de na-de. ⁴³O jiin maa-lo na-lo tuu iyo-lo je sa'a-lo sukuan na-lo. Chi nuu iyo in-lo je kuni kunuu nuu-lo na-lo iyo-de je kuatiñu-de nuu ndi'i-lo na-lo; ⁴⁴de sini nuu iyo in je kuni kune'nu xiin ka nuu-lo na-lo, iyo-de je kuu-de nde nuu nisti'i na. ⁴⁵Chi ni Yaa je ninduu Tee tuu nikee-ya je kuatiñu ñayivi nuu-ya chi nikee-ya je etiñu-ya nuu ñayivi. De kua'a mani-ya maa-ya je kuu-ya nava cha'u-ya kuenda ndi'i kuechi ñayivi, de sukuan kuu nama-ya ñayivi je kakandijen nuu Yaa-Ndioxo —achi Jesús.

Nasa'a Jesús tee je kaa kuaa je nani Bartimeo

(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶Yukuan nade nikajee-ya ñuu nani Jericó. De ore nikakei-ya ñuu yukuan, kua'an-ya jiin tee je kaskua'a jiin-ya jiin kue'e xiin ñayivi. De ichi kua'an-ya nenee in tee je kaa kuaa je nani Bartimeo, se'e tee nani Bartimeo, de ikan-de xu'un. ⁴⁷Ore nini-de je ya'a Jesús je kuu ñuu Nazaret, tee je kaa kuaa neta-de ndayi'i-de achi-de:

—¡Jesús, se'e ndoko je nete David, kunda'u ini-ni maa-na!

⁴⁸De kue'e-de na-de nikakaxeen-de nuu-de je nakasi-de yu'u-de, o sandayi'i ka-de:

—¡Se'e ndoko je nete David, kunda'u ini-ni maa-na, achi-na!

⁴⁹Yukuan nade Jesús ninekuiñi-ya de nikachi-ya:

—Kana na-lo-de.

De nikakana-de na-de tee je kaa kuaa de nikakachi-de na-de jiin-de:

—Sandeini-lo, ndakuiñi chi kana-ya-lo'o.

⁵⁰ De tee je kakuaa niskane-de sa'ma ndiji-de de nikanda-de in de nijee-de nde nuu inde Jesús de ⁵¹ nikatnu'u-ya-de:

—¿Nde kuni-lo je sa'a-li jiin-lo?

Tee je kaa kuaa nikachi-de:

—Tee Skua'a, kuni-na koto-na.

⁵² De nikachi-ya jiin-de:

—Kuu ki'in-lo chi ninetnu'u-lo Yaa-Ndioxi yukuan je ninduva'a-lo.

Ore yukuan ni tee je kaa kuaa ninakoto-de de nindikinde kua'an-de jiin-ya.

Kivi Jesús ñuu ka'nu Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

11 ¹ Ore nikakuyatni-ya ñuu ndi'i Betfagé jiin Betania je iin jeyuku Olivos,^a yatni ñuu ka'nu Jerusalén, de Jesús nitaji-ya uu tna tee je kaskua'a jiin-ya, ² o xi'na nikachi Jesús jiin-de na-de:

—Kua'an na-lo ñuu chala je inde yatni ya'a, de ore jee-lo koto-lo na-lo nu'ni in burru yoko je ni in ñayivi natuu koso siki-di. Ndaji-lo-di na-lo de kiji-lo na-lo jiin-di. ³ De nuu iyo in ñayivi je katnu'u naje nuu kandaji-lo-di de kachi-lo na-lo je maa Ito'o-di eñu'u-ya-di de nuu nikuu kuatiñu-ya-di kinasia'a tuku-na na-na-di nunuu ka.

⁴ Yukuan nade nikaje'en-de na-de de niketo-de in burru nu'ni-di yuichi, yatni in yuve'i de nikandaji-de-di na-de.

⁵ Uu ñayivi je iin yukuan nikakatnu'u-de na-de:

—¿Nde kasa'a-lo na-lo? ¿Naje nuu kandaji-lo-di na-lo?

⁶ De maa-de na-de nikakachi-de je nika'an Jesús jiin-de na-de; de nikaje'e-de na-de kua'an-de jiin-di. ⁷ Nikachiso-de na-de sa'ma indiji-de siki-di de nikaje'e-de-di na-de nuu Jesús. De nekoso-ya siki-di de kua'an-de na-de jiin-ya ichi Jerusalén. ⁸ Kue'e xiin ñayivi nikaskaa-de na-de sa'ma indiji-de nuu ichi ya'a-ya de uu-de na-de nikaskaa-de na-de nda'a nuu tika'a je nikaje'nde-de nde yuku u.

⁹ De ñayivi kua'an ichi nuu jiin ñayivi kua'an ichi yata kaka'an jee xiin-de na-de:

^a 11:1 Yuku Olivos kuu nuu kaje'nu yutnu nani olivo.

—¡Hosana!^a ¡Je nasa'a Yaa-Ndioxi je va'a jiin-ni chi ndiso-ni tiñu maa Yaa-Ndioxi! ¹⁰Nasa'a Yaa-Ndioxi je va'a jiin in je kiji ta'u tiñu natu nita'u tiñu tata-yo, David, na nikiji-de na ena'a ka. ¡Hosana nuu-ya je ndee nde andivi!

¹¹De nikivi Jesús Jerusalén de nije'en-ya ichi nuu inde veñu'u ka'nu kuenda ñayivi judío. Ninde'e-ya ndexe kaa ndi'i ini veñu'u ka'nu. Yukuan nade ninandiko-ya ñuu chala Betania jiin ndi uji uu tna tee je kaskua'a jiin-ya chi enini xiin.

Ka'an Jesús jiin yutnu “higuera”

(Mt. 21:18-19)

¹²Inka kivi, ore nikakei Jesús jiin tee je kaskua'a jiin-ya ñuu Betania de nikee soko ini-ya. ¹³Ika nito-ya ndichi in yutnu nani “higuera” je iin nda'a de nijende'e-ya nuu iin titivixi de tuu nini'i-ya ni in titivixi chi suvi yoo je je'e titivixi kuu de mani maa nda'a nito-ya. ¹⁴Yukuan nade nikachi-ya jiin yutnu “higuera”:

—¡Ni in ñayivi tuu kuu kaji-ka titivixi-lo!

De tee je kaskua'a jiin-ya nikenide na-de.

Nasandoo Jesús veñu'u ka'nu kuenda ñayivi judío

(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹⁵Ore nikajee-ya ñuu Jerusalén de nikivi Jesús ini kora nuu inde veñu'u ka'nu kuenda ñayivi judío de neta-ya nikene'e-ya ndi'i ñayivi je kanaxiko de kanakuaan. De niskane-ya mesa ñayivi je kastayi xu'un, jiin teyu ñayivi je kaxiko sata. ¹⁶Tuu nije'e ka-ya je ya'a ñayivi je indiso ndatiñu nuu veñu'u kuenda ñayivi judío. ¹⁷De nikeje-ya nistnee-ya de nikachi-ya:

—Nuu tutu ii Yaa-Ndioxi kachi: “Ve'i-li kuu ve'i nuu nakuetu nii ka'nu ñayivi”, de maa-lo na-lo nikasa'a-lo ve'i-li kuva in yau kava nuu kakusa'yi ñakui'na.

¹⁸Ore nikenide sutu je kakune'nu, jiin tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxi je nika'an-ya sukuan, de nikanduku-de ndexe kuu ka'ni-de na-de-ya. O nikayu'u-de na-de nuu-ya chi ndi'i ñayivi

^a 11:9 ¡Hosana!: veji yu'u hebreo je kuni kachi, “¡nama-ni yo'ol, si ¡va'a xiin kuu je nikee-ni!”

nikanaa ini-de na-de ndexe stnee Jesús. ¹⁹De ore nikunee, Jesús jiin tee je kaskua'a jiin-ya nikakei-de na-de jiin-ya nuu ñuu yukuan.

Kachitnu'u Jesús ndexe kuatnu'u-yo

(Mt. 21:20-22)

²⁰Jene'e inka kivi nikaya'a-ya jiin-de na-de nuu ndichi yutnu nani “higuera” de niketo-de na-de je ninechi ñii yo'o. ²¹Yukuan nade Pedro ninaku'un ini-de ndexe nika'an-ya jiin yutnu yukuan de nikachi-de jiin Jesús:

—Tee Skua'a, nde'e-ni na yutnu “higuera” je nikatna'a-ni jiin, ninechi.

²²De nikachi-ya:

—Kuatnu'u-lo na-lo nuu Yaa-Ndioxo. ²³Chi kachi kaji-li, nuu iyo in ñayivi je ka'an jiin yuku ya'a: “Kujiyo de skane-lo maa-lo nde nuu ndute ñii ka'nu xiin” de tuu iyo-de je kani ini-de je tuu sa'a chi etnu'u-de je sa'a je nika'an-de jiin, suu sukuan sa'a. ²⁴Yukuan je ka'an-li jiin-lo na-lo ndi'i je kekan-lo na-lo ore kanakuetu-lo, kani ini-lo je enini'i-lo, de sukuan kua'a Yaa-Ndioxo nuu-lo na-lo. ²⁵De ore kanakuetu-lo na-lo, iyo-lo je sa'a-lo tuka'nu ini-lo na-lo jiin ñayivi nuu kiti ini-lo jiin-de nava sukuan sini Tata-yo je ndee nde andivi sa'a-ya tuka'nu ini-ya jiin kuechi-lo na-lo. ²⁶Chi nuu tuu sa'a-lo tuka'nu ini-lo na-lo jiin inka ñayivi de sini sukuan Tata-yo je ndee nde andivi tuu sa'a-ya tuka'nu ini-ya jiin kuechi-lo na-lo.^a

Siki tiñu ndiso Jesús

(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

²⁷Yukuan nade nikanandiko tuku-ya ñuu Jerusalén. Ore ika-ya ini veñu'u ka'nu kuenda ñayivi judío nikajee sutu je kakune'nu, tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo, jiin tee je kakune'nu xiin ²⁸de nikakatnu'u-de na-de-ya:

—¿Ndexe nini'i-lo je sa'a-lo sukuan? ¿Na'u nitee tiñu siki-lo je sa'a-lo sukuan? —achi-de na-de jiin-ya.

²⁹⁻³⁰De nikachi-ya jiin-de na-de:

^a 11:26 Tuu nuu ndi'i tutu ii Yaa-Ndioxo je iyo na ena'a veji versículo 26.

—Sini maa-li katnu'u-li in tnu'u nuu-lo na-lo, ¿na'u nitaji Juan je skundute-de, Yaa-Ndioxo si ñayivi sani? Kachi na-lo de kachi-li na'u nitee tiñu siki-li je sa'a-li sukuan.

³¹ De maa-de na-de nikakeje-de na-de kandatnu'u sa'yi-de jiin tna'a-de:

—Nuu kachi-yo na-yo je Yaa-Ndioxo nitaji Juan de kachi Jesús: “¿Naje nuu tuu niketnu'u-yo niketo-yo-de?”, ³² o ¿ndexe kachi-yo je ñayivi sani nikataji Juan?

Nikayu'u-de na-de nuu ñayivi chi ndi'i ñayivi nikeni-de je Juan nikuu tee je nikachitnu'u tnu'u ii Yaa-Ndioxo. ³³ Yukuan nade nikakachi-de na-de nuu Jesús:

—Tuu keni-na na-na.

De nikachi-ya jiin-de na-de:

—Sini maa-li tuu kachi-li na'u nitee tiñu siki-li je sa'a-li sukuan.

Tnu'u ndichi siki tee je kasatiñu jiin je kendito ñu'u tatu

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

12 ¹ Yukuan nade nika'e Jesús nika'an-ya tnu'u ndichi de nikachi-ya:

—In tee nitaji-de kue'e xiin yutnu je je'e titivixi je nani “uva” de nesi-de nii ka'nu nuu nitaji-de, de nisa'a-de nuu kuu kaxin-de titivixi-de de sini nisa'a-de in nuu sukun nuu kuu kundito-de nuu nitaji-de.

² Yukuan nade nijenuu-de ñu'u-de nuu tee je satiñu de kundito sini chi tee xiin ñu'u ki'in ika-de. ³ Ore nijee kivi je nicho titivixi je nitaji tee xiin ñu'u, de nitaji-de in tee je etiñu nuu-de je kinaki'in-de ta'u titivixi je kataya'u tee je kasatiñu de kendito ñu'u-de. ⁴ O tee yukuan nikanatani-de tee je kuakiya'u nuu-de, de nikaje'e-de na-de siki-de de nikanataji-de na-de jiin ndaichi-de, saan ni. ⁵ Yukuan nade tee xiin ñu'u ninataji-de inka tee je etiñu nuu-de o tee ya'a nikastuji-de na-de xini-de de nikakandeva'a-de na-de nuu-de. ⁶ Yukuan nade tee xiin ñu'u ninataji-de inka ka tee, o tee je kasatiñu de kendito nuu ñu'u-de nikaje'ni-de tee ya'a. De sukuan tee xiin ñu'u u ninataji-de kue'e ka tee je ketiñu nuu-de o tee je kasatiñu de kendito nuu ñu'u-de nikaje'e-de na-de siki uu-de na-de de inka ka-de nikaje'ni-de na-de-de.

⁶De nuu tee xiin ñu'u mani maa kendoo in na tee, de tee yukuan kuu se'e maa-de je tna'u xiin-de. De nde nuu nisti'i na nitají-de se'e-de chi neni ini-de: “Iyo-de je chiñu'u-de na-de se'e-yo.” ⁷O niketo tee je kasatiñu de kendito nuu ñu'u-de je veji tee yukuan de nikandatnu'u-de na-de: “Suchi ya'a kuu je kendoo jiin ndi'i je neva'a tee xiin ñu'u a. Na ka'ni-yo-i nava nduu kuenda-yo ñu'u ya'a.” ⁸Yukuan nade nikatni-de-i, nikaje'ni-de-i de nikaskane-de yiki kuñu-i yuñu'u-de u.

⁹Yukuan nade nikatnu'u Jesús nuu ñayivi je iin yukuan:

—¿Ndexé keni ini-lo na-lo je sa'a tee xiin ñu'u u jiin tee je kasatiñu de kendito nuu ñu'u-de? Suu ki'in-de de ka'ni-de tee yukuan na-de, de kuanuu-de ñu'u-de nuu inka ka ñayivi.

¹⁰¿A natuu ka'u-lo na-lo nuu tutu ii Yaa-Ndioxí? je achi:

Yuü je nikaskaa ini tee je kasa'a ve'i u,
suu vitna ninduu in yuü je kanuu xiin ka chi mañu'u
yuu ya'a yituu yiki ve'i.^a

¹¹Sukuan nisa'a Ito'o Yaa-Ndioxí de kanaa ini-yo
na-yo —sukuan achi Jesús.

¹²De sutu je kakune'nu, tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxí, jiin tee je kakune'nu xiin nikanduku-de na-de ndexé tni-de na-de Jesús chi nikení-de je tnu'u ndichi ninakani-ya nika'an-ya siki-de na-de. O je nikayu'u-de na-de nuu ñayivi yukuan je nikastoo-de na-de-ya de kua'an-de na-de.

Jesús ka'an-ya siki je cha'u-yo nuu ñuu jiin nuu Yaa-Ndioxí

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

¹³Yukuan nade nikataji-de uu tee je kakuu fariseo jiin tee je indikin Herodes nava koto ndee-de na-de Jesús je kuu tee-de na-de kuechi siki-ya. ¹⁴Suu nikajee-de de nikakachi-de jiin:

—Tee Skua'a, keni-na je ka'an ndoo-ni, tuu yu'u-ni je kaka'an ñayivi siki-ni, tuu nde'e-ni ndexé kaa ñayivi chi in-ni inda-de na-de nuu-ni chi maa-ni stnee ndije-ni ichi Yaa-Ndioxí. ¿A va'a kuu je cha'u-yo na-yo nuu kututu xu'un ñuu Roma si tuu?, nuu tee je kune'nu xiin ka nuu ñu'u je yitni ñuu Roma de ta'u tiñu-de nuu ñayivi judío sini. ¿A iyo-yo je cha'u-yo na-yo si tuu no, kuni-ni?

^a 12:10 Sukuan ka'an nuu versículo 118:22-23.

¹⁵O Jesús ini-ya je na inda ista i'ni, inda-de na-de de nikachi-ya jiin-de na-de:

—¿Naje nuu keto ndee-lo na-lo lu'u? Kua'a in xu'un kaa nava na koto-li ndexe kaa nuu jan.

¹⁶De nikaje'e-de na-de xu'un kaa nuu-ya, de Jesús nikatnu'u-ya:

—¿Na'u nuu de sivi kuu je ndee nuu xu'un kaa ya'a?

De nikakachi-de na-de jiin-ya:

—Nuu jiin sivi je tna'a nuu xu'un ya'a kuu tee je kune'nu xiin ka nuu ñu'u je yitnii ñuu Roma.

¹⁷Yukuan nade nikachi-ya:

—Suu kua'a nuu tee je kune'nu xiin ka nuu ñu'u je yitnii ñuu Roma je kuu kuenda-de de kua'a nuu Yaa-Ndioxo je kuu kuenda Yaa-Ndioxo.

De nikanaa ini-de na-de je nikenide na-de je nika'an-ya sukuan.

Tee kakuu saduceo kakatnu'u-de siki je nateku tuku-yo

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

¹⁸Yukuan nade uu tee je kakuu saduceo nikajende'e-de na-de Jesús. Tee ya'a keni ini-de je ñayivi je nikaji'i tuu kanateku ka-de de yukuan je nikajee-de de nikakatnu'u-de na-de-ya:

¹⁹—Tee Skua'a, Moisés nikachi-de nuu tutu ii Yaa-Ndioxo je nuu in tee nitanda'a, de niji'i-de de tuu na se'e-de niyo jiin ñasi'i-de, de ñani tee je niji'i iyo-de je natanda'a-de jiin ña'a je nikendoo nda'u nava koo se'e-de kuenda ñani-de je niji'i de nakuiñi-i nuu-de. ²⁰Suu niyo ujia tna ñani. De tee nitanda'a-ña jiin xi'na niji'i-de de tuu na se'e-de niyo jiin-ña. ²¹Yukuan nade ñani uu-de nitanda'a-de jiin ña'a nikendoo nda'u, de sini maa-de niji'i-de de tuu na se'e nistoo-de sini. Sukuan nikuu jiin tee uni ²²de jiin ndi ujia tna-de na-de; de ni in-de na-de tuu na se'e-de niyo jiin-ña. Yukuan nade niji'i-maa-ña sini. ²³De vitna, ore nateku-yo na-yo, ¿na'u je ndi'i-de na-de nduu yii-ña chi ndi ujia tna-de nikatanda'a-de na-de jiin-ña?

²⁴De nikachi Jesús:

—Tuu keni-lo je kaka'an-lo, chi tuu keni-lo tutu ii Yaa-Ndioxo de ni tuu keni-lo je kuu sa'a Yaa-Ndioxo. ²⁵Suu ñayivi je nikaji'i nateku-de na-de, tee de ña'a tuu va natanda'a ka-de na-de, chi nduu-de na-de kuva ndaje'e Yaa-Ndioxo je ndee andivi. ²⁶De siki je nateku tuku-yo, ¿a tuu kaka'u-lo na-lo nuu tutu ii Yaa-Ndioxo

je nistoo Moisés nuu achi je kayu yutnu je iin iñu? De Yaa-Ndioxo nikachi-ya nuu Moisés: “Maa-li kuu Yaa-Ndioxo je nichíñu'u Abraham de Isaac jiiin Jacob.” ²⁷ De maa-ya kuu Yaa-Ndioxo ñayivi je teku asuvi ñayivi je niji'i! Maa-lo na-lo tuu keni-lo je kaka'an-lo na-lo —achi Jesús jiiin-de na-de.

Tnu'u je ta'u tiñu je kanuu xiin ka

(Mt. 22:34-40)

²⁸ De in tee je stnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo nini-de je va'a nakachi Jesús tnu'u nikakatnu'u tee kakuu saduceo. Nije'en-de nuu inde Jesús de nikatnu'u-de-ya sini:

—¿Na'u kuu tnu'u je nita'u tiñu je kanuu xiin ka nuu tutu ii Yaa-Ndioxo, kuni-ni?

²⁹ De nikachi-ya:

—In tnu'u je kanuu nuu ndi'i kuu: “Kuninai, Israel, mañu'u Ito'o-yo Yaa-Ndioxo iyo, de tuu na inka ka iyo. ³⁰ Tna'u-lo Yaa-Ndioxo nde jiiin ndi'i je tnaa ini-lo, jiiin ndi'i je kuni-lo, jiiin ndi'i je eni ini-lo, jiiin ndi'i je sa'a-lo.” ³¹ O iyo inka de achi: “Tna'u-lo kuva iyo ñayivi natu tna'u-lo maa-lo.” Tuu iyo inka je kanuu xiin ka natu kanuu nunduu tnu'u ya'a.

³² De tee je stnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo nikachi-de:

—Va'a xiin kuu, Tee Skua'a. Jendaa ka'an-ni: In ni Yaa-Ndioxo iyo, de tuu na inka ka iyo. ³³ De je tna'u-yo Yaa-Ndioxo jiiin ndi'i je tnaa ini-yo, jiiin ndi'i je kundaa ini-yo, jiiin ndi'i je sa'a-yo jiiin je tna'u-yo ndi'i ñayivi natu tna'u-yo maa-yo kanuu ka asuvi ndi'i kiti je skayu-yo jiiin je soko ñu'u-yo nuu Yaa-Ndioxo —achi-de jiiin-ya.

³⁴ Ore nini Jesús je tee je stnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo va'a xiin nistekuñi-de tnu'u nika'an-ya, de nikachi-ya jiiin-de:

—Tuu ika inde-lo nuu ta'u tiñu Yaa-Ndioxo.

De ni in ka-de na-de tuu nitava ini ka-de na-de je katnu'u-de na-de-ya.

¿Na'u se'e kuu Cristo?

(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

³⁵ Ore inde Jesús ini veñu'u ka'nu kuenda ñayivi judío, stnee-ya de nikatnu'u-ya:

—¿Naje nuu kaka'an tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxi je Cristo kuu se'e se'e tee nikunani David? ³⁶ Chi Tachi ii Yaa-Ndioxi niska'an David, de nikachi-de:

Yaa-Ndioxi nikachi nuu Cristo Ito'o-li:

“Kukoo ndava'a-li nuu je kanuu xiin ka,
nava na sa'a-li je stnaa ñayivi je keto u'u lo'o,
nde chuku-li-de na-de chiji je'e-lo.”^a

³⁷ Nuu maa David kana Ito'o xini Cristo, ¿ndexe kuu Cristo kuu se'e, se'e-de nusa?

De nikakusii xiin ini ndi'i ñayivi kue'e je iin ini veñu'u ka'nu siki tnu'u je nikeninai-de na-de je nika'an Jesús sukuan.

Ka'an Jesús siki tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxi

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Ore nistnee-ya nikachi-ya:

—Kundito-lo maa-lo na-lo nuu tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxi, ketna'a ini-de ku'un-de sa'ma nani de kajia'u yiñu'u ñayivi jiin-de na-de nuu iyo ya'u. ³⁹ Ore kaje'en-de viko si veñu'u chala kuenda ñayivi judío nuu ni kanduku-de teyu va'a nuu kukoo-de na-de; ⁴⁰ de maa-de kaki'in-de na-de ndatiñu je keneva'a ña'a je kakendoo nda'u, de nava tuu kundaa ini ñayivi kanakuetu na'a xiin-de, de sukuan kasa'a-de je tuu keni-de na-de de kachisa'yi-de je kasa'a-de. Tee ya'a kakuu je kundo'o xiin ka nuu kua'an ka —achi-ya.

In ña'a nindoo nda'u nije'e ndi'i-ña je neva'a-ña

(Lc. 21:1-4)

⁴¹ Yukuan nade nenee Jesús yatni nuu inde etnu xu'un veñu'u ka'nu kuenda ñayivi judío, de nito-ya ndexe kaje'e ñayivi xu'un. Kue'e xiin ñayivi je keneva'a kue'e xu'un kaje'e-de kue'e ka.

⁴² Yukuan nade nikee in ña'a je nikendoo nda'u je kunda'u-ña de nije'e-ña uu tna xu'un kaa ndi'i je tuu ndee ya'u xiin ka. ⁴³ De nikana-ya tee je kaskua'a jiin-ya de nikachi-ya:

—Nakachi-li jendaa, ña'a nikendoo nda'u ya'a nije'e-ña kue'e ka asuvi ñayivi je keneva'a xiin ka xu'un. ⁴⁴ Chi ndi'i ñayivi ya'a

^a 12:36 Sukuan kachi nuu tutu ii Yaa-Ndioxi nuu Salmos 110:1.

kaje'e-de na-de je kendoso na nuu-de, o ña'a ya'a je kunda'u xiin-ña, nije'e ndi'i-ña xu'un je kuteku-ña jiin nu.

Kachitnu'u Jesús je tanu ndi'i veñu'u ka'nu kuenda ñayivi judío

(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

13¹Ore nikei Jesús veñu'u ka'nu kuenda ñayivi judío, in tee je skua'a jiin-ya nikachi-de jiin-ya:

—Tee Skua'a, nde'e-ni na luu xiin kaa taka ve'i na'nu ya'a je nikastakoo-de jiin veñu'u ka'nu jiin yuu na'nu je nikachutna'a-de na-de!

²De Jesús nikachi-ya:

—¿A ito-lo ve'i na'nu jiña? Tuu kendoo ni in yuu siki inka yuu nikachutna'a-de, chi ndi'i tanu.

Na'u tuni kuu je koo ore ndi'i ñayivi

(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³Yukuan nade kua'an-ya jiin-de na-de nde yuku Olivos je ito ichi nuu yuve'i veñu'u ka'nu kuenda ñayivi judío. Jesús nikukoo-ya de Pedro, Santiago, Juan jiin Andrés nikakatnu'u siin-de-ya:

⁴—¿Na kivi koo sukuan? ¿De na'u kuu in tuni je kuu koto-yo je enijee kivi je koo sukuan?

⁵De Jesús nikachi-ya:

—Kundito-lo maa-lo na-lo je ni in ñayivi tuu sta'u lo'o na-lo. ⁶Chi kee kue'e xiin ñayivi je kinuu-de sivi-li, de kachi-de na-de: “Maa-li kuu Cristo”; de sukuan sta'u-de na-de kue'e xiin ñayivi.

⁷De nuu ni kani'i-lo tnu'u je kakatna'a ñayivi in ñuu jiin inka ñuu ya'a de yukuan de tuu yu'u-lo na-lo chi sukuan iyo je koo. O natuu sino ndi'i kuechi chi nuu kua'an ka koto-yo kue'e ka kuechi. ⁸Chi in ñuu ka'nu kuatna'a jiin inka ñuu ka'nu de ñayivi je ta'u tiñu nuu in ñuu ka'nu kuatna'a jiin inka ñayivi je ta'u tiñu nuu inka ñuu ka'nu sini. de ni'i xiin tnaa siin, siin ñuu nii ka'nu ñayivi, jiin je ñayivi kundo'o-de na-de je soko. Ya'a kuu je sakeje je kundo'o-yo na-yo.

⁹Kundito-lo maa-lo na-lo chi nakua'a-de na-de lo'o na-lo nuu to'o de kua'a-de na-de siki-lo na-lo ini veñu'u chala kuenda ñayivi judío. De kindeka-de na-de lo'o nuu tee je kakune'nu ka nuu taka ñuu na'nu jiin nuu tee kata'u tiñu je nani “rey” je siki lu'u; de sukuan nakani-lo

na-lo nuu-de na-de je nisa'a Yaa-Ndioxi jiin-lo. ¹⁰ Suu xi'na iyo je jee tnu'u va'a siki Yaa-Ndioxi nii ka'nu ñayívi yukuan nade ino ndi'i kuechi. ¹¹ De tuu kukia ini-lo na-lo je kuka'an-lo na-lo ore nakua'a ñayívi lo'o na-lo nuu to'o chi keto u'u-de na-de lu'u. Ore yukuan ka'an-lo na-lo tnu'u je kua'a Yaa-Ndioxi nuu-lo chi suvi maa-lo na-lo kuu je ka'an chi Tachi ii Yaa-Ndioxi kuu je ka'an nuu-lo na-lo. ¹² De ñayívi je kakutna'a-de na-de tee-de kuechi siki ñani-de de nakua'a-de nuu to'o de ka'ni-de, de tata jiin nana sa'a-de sukuan jiin se'e-de; de sini se'e-de na-de tnií tna'a-i na-i jiin-de de ka'ni-i na-i-de. ¹³ Kuva iyo ñayívi koto u'u lo'o na-lo je siki lu'u, de nuu iyo in-lo je kundi nde nuu nisti'i na, Yaa-Ndioxi nama lo'o na-lo de nani ta'u-lo na-lo.

¹⁴ Ñayívi je ka'u tnu'u ya'a iyo de je kukaji ini-de nde kuni kachi: Ore koto-lo na-lo in ndatiñu je ito u'u xiin Yaa-Ndioxi je jenu lo'o na-lo je inde ini veñu'u ka'nu kuenda ñayívi judío nuu tuu iyo je kunde (sukuan nitee tee je nani Daniel, tee je nikachitnu'u tnu'u ii Yaa-Ndioxi na ena'a ka)^a, de yukuan ñayívi je ndee nuu ñu'u Judea iyo-de je kunu-de ki'in-de nuu yuku. ¹⁵ De nuu iyo ñayívi je iin siki ve'i-de, va'a kaa je nuu-de o tuu kivi-de ini ve'i nava kene'e-de ndatiñu-de je iin yukuan. ¹⁶ De sukuan sini nuu iyo ñayívi je kasatiñu nuu yuku, va'a kaa je tuu nandiko-de kinaki'in-de sa'ma je kundiji-de. ¹⁷ ;Na jendia nda'u ña'a na-ña je kivi yukuan iñu'u se'e-ña na-ña si jiin ña'a je keneva'a jendi'i je kexin! ¹⁸ Kakan ta'u-lo na-lo nuu Yaa-Ndioxi nava tnu'u je ka'an-li tuu koo yoo je sa'a vijin xiin, ¹⁹ chi ñayívi kundo'o xiin-de na-de kivi yukuan je natuu ndo'o-de na-de nde nani skukoo Yaa-Ndioxi ñayívi nde vitna, de ni sukuan tuu koo ka nuu kua'an ka. ²⁰ De nuu tuu na sakuiti Ito'o-yo Yaa-Ndioxi kivi yukuan, tuu káku ni in ñayívi o ninasakuiti-ya kivi yukuan chi tna'u-ya ndi'i ñayívi je ninakaji-ya.

²¹ 'Yukuan nade nuu in ñayívi kachi nuu-lo na-lo: “Nde'e na-lo, ya'a inde Cristo”, si inka ñayívi kachi nuu-lo na-lo: “Nde'e na-lo, yukuan inde”, tuu kuatnu'u-lo na-lo je kaka'an ñayívi yukuan sukuan. ²² Chi kee kue'e ñayívi je sta'u-de de kachi-de na-de je maa-de kuu Cristo jiin ñayívi je sta'u je kachitnu'u tnu'u ii Yaa-Ndioxi; de sa'a-de na-de tuni jiin tiñu na'nu nava kuu sta'u-de nde ñayívi je ninakaji Yaa-Ndioxi. ²³ ;Kundito-lo maa-lo na-lo! Endi'i ya'a kachitnu'u-li nuu-lo na-lo je sukuan koo, nava tuu sta'u-de na-de lo'o.

^a 13:14 Tnu'u ya'a veji nuu tutu Daniel 9:27, 11:31 de 12:11.

Su'va ndiji tuku Jesús

(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴ Kivi je ndi'i je koo tundo'o ya'a, kunee nuu nikandii de ni yoo u ta ndiyo ka, ²⁵ de tiñu je iin andivi koyo, de Yaa-Ndioxo skisi-ya ndi'i je iin andivi. ²⁶ Yukuan nade ndi'i ñayivi koto-de na-de Yaa je ninduu Tee ndiji-ya nuu viko jiin ndi'i je kuu sa'a-ya jiin je luu xiin kaa-ya. ²⁷ De taji-ya ndaje'e-ya je na stutu ndi'i ñayivi je ninakaji-ya nde ndi kuun yiki ñayivi de nde nuu kaketna'a ñu'u jiin andivi.

²⁸ De vitna skua'a-lo na-lo jiin yutnu nani “higuera”: ore nduyute yutnu nane nda'a de sukuan ini-yo je eveji yoo je nandii xiin.

²⁹ Sukuan sini ore koto-lo na-lo ndi'i je nikachi-li nuu-lo, kukaji ini-lo je Yaa je ninduu Tee ekuyatni je kiji-ya. ³⁰ Kachi kaji-li je iyo ñayivi je iteku vitna tuu kuu kii-de na-de nde koto-de ndi'i tnu'u je kachi-li nuu-lo na-lo. ³¹ Tuu va koo ka andivi jiin ñu'u, o tnu'u ka'an-li tuu ya'a je sukuan koo.

³² De ni in ñayivi tuu ini na kivi si ore je koo sukuan, tuu ini sini ndaje'e Yaa-Ndioxo ni Se'e Yaa-Ndioxo. Chi mani maa Tata Yaa-Ndioxo ini-ya na kivi koo sukuan.

³³ Yukuan je koku'un ini-lo na-lo de kundito-lo na-lo, chi tuu keni-lo na kivi kuu je koo sukuan. ³⁴ Iyo-lo je sa'a-lo na-lo natu nisa'a in tee je enikuyatni ki'in-de inka ñuu de nistoo-de tee kasatiñu jiin-de je kundito-de na-de ve'i-de. De nistoo-de tiñu nuu in in-de na-de. De sini nita'u tiñu tee xiin ve'i u nuu tee je ndito yuve'i je na kundito va'a-de. ³⁵ Kundito-lo na-lo chi tuu keni-lo na kivi ndee tee xiin ve'i nuu sakutiki'vi, ñuú, ore kana in li'i, si ore kundijin; ³⁶ chi nuu tuu de sanaa ini-lo na-lo de ndee-de de koto-de je kakixi-lo de tuu indito-lo na-lo. ³⁷ De taka tnu'u kachi-li nuu-lo na-lo sini kachi-li nuu ndi'i ñayivi: ¡Kundito-lo na-lo! —achi-ya.

Nikandatnu'u-de na-de ndexe tñii-de Jesús

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

14 ¹ Kumani uu ka kivi de jee viko “Pascua” jiin viko nuu keji ñayivi judío ista stila je tuu yi'i yujen uva je nani “levadura” jiin. De sutu je kakune'nu, jiin tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo kanduku-de ndexe kuu tñii sa'yi-de Jesús nava ka'ni-de na-de-ya.

² De uu-de kaka'an-de na-de:

—Tuu sa'a-yo kivi je koo viko nava tuu kiti ini ñayivi de kutilikui-de na-de.

In ña'a yoso-ña nene ndute je ndu'u xiin je'en xiko siki Jesús

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³Ekua'an Jesús ñuu nani Betania, ve'i tee nani Simón je nindo'o kue'i niki'in ñii-de je nani “lepra”. Ore nenee Jesús eji-ya nijee in ña'a je inda'a-ña in tindo'o yuu “alabastro” chala je ñu'u nene ndute ita je nani “nardo” je ndu'u xiin je'en xiko de je ya'u xiin ndee. De nita'u-ña sukun tindo'o de niyoso-ña ndute je ndu'u xiin je'en xiko xini Jesús. ⁴Uu ñayivi je iin yukuan nikakiti ini-de de nikandatnu'u-de na-de jiin tna'a-de:

—¿Naje nuu nistivi ña'a ya'a ndute je ndu'u xiin je'en xiko a?
⁵Chi ndute ya'a ndee je ñuya'u-yo siki uni ciento kivi de kuu xiko-yo nava chindei-yo ñayivi nda'u nu.

De nikakeje-de kaka'an-de na-de siki-ña.

⁶O Jesús nikachi-ya:

—¿Naje nuu kase'in-lo na-lo-ña? Tuu ka'an ka-lo na-lo siki-ña chi je va'a nisa'a-ña jiin-li. ⁷Chi nuu ni kuiñi ñayivi nda'u tuku-lo na-lo de sa'a-lo je va'a jiin-de na-lo kivi kakuu ini-lo, o lu'u tuu kunde nunuu-li jiin-lo na-lo. ⁸De ña'a ya'a nisa'a-ña ndi'i je kuu sa'a-ña; niyoso-ña ndute ndu'u lu'u je satu'va-ña yiki kuñu-li kivi je kunduji-li. ⁹Kachi kaji-li je nde nuu jee tnu'u ii Yaa-Ndioxo sini ka'an siki je nisa'a-ña ya'a jiin-li nava na ku'un ini ndi'i ñayivi-ña —achi-ya.

Judas xiko Jesús

(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰Yukuan nade in je uji uu tna tee je kaskua'a jiin-ya je nani Judas Iscariote, nijende'e-de sutu je kakune'nu nava kachi-de nuu-de na-de je nakua'a-de Jesús nuu-de na-de. ¹¹Ore niken-de je nika'an Judas sukuan, nikakusi xiin ini-de de nikakachi-de je kua'a-de na-de xu'un nuu Judas. De Judas ninduku-de ndexe va'a kuu je nakua'a-de Jesús.

Kivi nikuxini Jesús jiin tee je kaskua'a jiin-ya

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹² Kivi je nikeje viko nuu keji ñayivi ista stila je tuu yi'i yujen uva je nani “levadura”, de sini kaje'ni-de in rii yoko je kasoko ñu'u-de na-de nuu Yaa-Ndioxi viko “Pascua” de tee je kaskua'a jiin Jesús nikakatnu'u-de na-de-ya:

—¿Ande maa kuni-ni je ki'in-yo de satu'va-yo je kuxini-yo viko “Pascua”?

¹³ Yukuan nade Jesús nitaji-ya uu tna tee je kaskua'a jiin-ya de nikachi-ya jiin-de na-de:

—Kua'an na-lo ñuu Jerusalén. Yukuan naketna'a-lo na-lo jiin in tee je ndiso in kiyi ndute, kundikin-lo-de na-lo, ¹⁴ de ve'i nuu kivi-de, kachi-lo jiin tee xiin ve'i: “Katnu'u Tee Skua'a: ¿Ande maa kuu nuu kuxini-na viko “Pascua” jiin tee je kaskua'a jiin-na?” ¹⁵ De maa-de stnee-de in ve'i ka'nu nuu nune siki ve'i-de je eyitu'va je kuu kuxini-yo. De satu'va-lo na-lo je kumani ka —achi-ya jiin-de.

¹⁶ De tee je kaskua'a jiin-ya nikakei-de na-de kua'an-de ñuu Jerusalén. De nikanani ndi'i-de ndexe nikachi Jesús nuu-de na-de. De nikasatu'va-de je kuxini-de na-de viko “Pascua”.

¹⁷ Ekua kutiki'vi nijee Jesús jiin ndi uji uu tna tee je kaskua'a jiin-ya. ¹⁸ Ore iyuku-de keji-de de nikachi Jesús jiin-de na-de:

—Nakachi kaji-li nuu-lo, in-lo na-lo je eji jiin-li ya'a nakua'a lu'u nuu ñayivi je kakiti ini jiin-li.

¹⁹ Yukuan nade nikakusoo ini-de na-de de in in-de nikakatnu'u-de na-de-ya:

—¿A maa-na kuu?

²⁰ De nikachi Jesús jiin-de na-de:

—In je ndi uji uu tna-lo je keji tna'a in ko'o jiin-li kuu je nakua'a lu'u. ²¹ Natu ka'an nuu tutu ii Yaa-Ndioxi je Yaa je ninduu Tee kundo'o xiin-ya, o na jendia nda'u tee je nakua'a-de-ya. Va'a ka kuu nuu tuu nikaku-de nu.

²² Ore keji-de na-de nitñii Jesús in ista stila de ninakuata'u-ya, de nisakuechi-ya de nije'e-ya nuu tee je kaskua'a jiin-ya de nikachi-ya:

—Kaji na-lo chi ya'a kuu yiki kuñu-li —achi-ya.

²³ Yukuan nade nitñii-ya in nuu ñu'u ndute titivixi je nani “uva” de nduu “vino”, ninakuata'u-ya, de nisia'a-ya nuu tee je kaskua'a jiin-ya de ndi'i-de na-de nikaji'i-de. ²⁴ De nikachi-ya jiin-de na-de:

—Ya'a kuu niñi-li je kati-li kuenda kue'e xiin ñayivi. Ya'a kuu in tnu'u jee je ta'u tiñu Yaa-Ndioxo ndexe koo va'a-yo jiin-ya.
²⁵ Nakachi kaji-li je tuu va ko'o ka-li ndute titivixi je nani “uva” de nduu “vino” ya'a nde kivi je ko'o-li in ndute titivixi je nani “uva” de nduu “vino” jee, nuu ta'u tiñu Yaa-Ndioxo —nikachi-ya.

Kachi Jesús je uni ichi je sta'u Pedro je tuu ini-de-ya

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ Ore nikasino Jesús jiin tee je kaskua'a jiin-ya niketa-ya in yaa nuu Yaa-Ndioxo, yukuan nade kua'an-ya jiin-de na-de Yuku Olivos.

²⁷ De nikachi Jesús:

—Ndi'i-lo na-lo kukanu-lo koto-lo lu'u chi sukuan ka'an nuu tutu ii Yaa-Ndioxo: “Ka'ni-li tee je ndito rii, de rii kutenuu-di na-di.”

²⁸ De ore nateku tuku-li, nastutu-li lo'o na-lo nuu ñu'u Galilea. O xi'na kustnuu-li ki'in-li, yukuan nade jee-lo na-lo de naketna'a tuku-yo na-yo.

²⁹ De Pedro nikachi-de:

—Sunu ndi'i tna'a-na kukanu-de na-de koto-de ndijin, o saña tuu.

³⁰ De Jesús nikachi-ya:

—Kachi kaji-li je ekua vitna ore kana li'i je uu ichi, ekuu uni ichi kachi-lo je tuu ini-lo lu'u.

³¹ O tnu'u teyii nika'an-de jiin-ya:

—Sunu iyo-na je kuu-na jiin-ni, o tuu kachi-na je tuu ini-na ndijin. De ndi'i-de na-de nikaka'an-de sukuan jiin-ya.

Nakuetu Jesús nuu nani Getsemaní

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³² Yukuan nade nikaje'en-de na-de jiin-ya in nuu nani Getsemaní. De nikachi Jesús jiin tee je kaskua'a jiin-ya:

—Kukoo na-lo ya'a, nuu nakinakuetu-li.

³³ De Jesús nikundeka-ya Pedro, Santiago jiin Juan, de nikeje kukueko de kukui'ya ini-ya. ³⁴ De nikachi-ya jiin ndi uni-de na-de:

—Kusoo xiin ini-li je sa'a jiin-li je kuu-li. Ndoo-lo na-lo ya'a de tuu kusu-lo na-lo.

³⁵ Yukuan nade nika Jesús ti'lu ka ichi nuu de nekuyiti-ya de nekin-ya xini-ya nde nuu ñu'u, de nikan ta'u-ya nuu Yaa-Ndioxo je

nuu kuu skáku-ya tundo'o je kiji siki Jesús. ³⁶ Ore ninakuetu Jesús, nikachi-ya:

—Abba, Apa maa-na, ndi'i kuu sa'a maa-ni, tejiyo-ni tundo'o ya'a je veji siki-na, o suvi je kuni maa-na de kuu chi je kuni maa-ni de kuu.

³⁷ Yukuan nade ninandiko Jesús nuu iyuku-de na-de de nito-ya je kakixi-de na-de. De nikachi-ya jiin Pedro:

—Simón, ¿ekixi-lo? ¿Tuu nikuu kundito-lo suni in ore? ³⁸ Tuu kusu-lo na-lo de nakuetu na-lo nava tuu sa'a-lo je ndeva'a kuenda maa-lo je kuni-lo sa'a-lo. Va'a keni ini-lo na-lo, o tuu ndei yiki kuñu-lo na-lo.

³⁹ De kua'an tuku-ya de ninakuetu-ya natu ninakuetu-ya xi'na. ⁴⁰ Ore nindee tuku-ya nuu iyuku tee je kaskua'a jiin-ya, nito-ya je kakixi tuku-de na-de chi kaji'i xiin-de na-de ña'na je tuu nikuu ka'an-de na-de ni in tnu'u jiin-ya. ⁴¹ De je uni ichi nijenakuetu tuku-ya de ninandiko-ya nuu iyuku tee je kaskua'a jiin-ya, de nikachi-ya:

—¿A kakixi ni-lo na-lo de kandutatu-lo? Enikuu, sani, enijee ore je tñii ñayivi ndeva'a Yaa je ninduu Tee. ⁴² Ndakoo na-lo de naki'in-yo nuu veji tee je nixiko lu'u —achi-ya.

Katnii-de na-de Jesús

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³ Ka'an ka Jesús jiin tee je kaskua'a jiin-ya de in je uji uu tna-de, tee je nani Judas, nijee-de jiin kue'e xiin ñayivi je kendiso machiti je nani “espada” jiin karoti. Sutu kakune'nu, tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo jiin tee je kakune'nu ka nikataji-de ñayivi ya'a. ⁴⁴ Judas, tee je nixiko-ya, nikachi-de jiin ñayivi kua'an jiin-de:

—Tee je kajia'u yiñu'u-na jiin,^a tee yukuan kuu, tñii-ni-de na-ni de kutañu kutu-ni-de de ki'in-ni jiin-de na-ni.

⁴⁵ Yukuan nade nikuyatni Judas nuu Jesús de nikachi-de jiin-ya:

—¡Tee Skua'a!

De nikajia'u yiñu'u-de jiin-ya. ⁴⁶ Yukuan nade ñayivi je nijee jiin Judas nikatnii-de na-de Jesús. ⁴⁷ De in tee je inde jiin-ya yukuan,

^a 14:44 Yiñu'u kakajia'u tee je kaskua'a nuu tee je stnee-de kuenda ñayivi judío. Katee yu'u-de yiki nuu-de si nda'a-de.

nitava-de machiti-de de nijen'de-de so'o tee je etiñu nuu sutu je kune'nu xiin ka. ⁴⁸De Jesús nikatnu'u-ya nuu ñayivi:

—¿Naje nuu nikakee-lo na-lo vetniñ-lo lu'u jiin machiti de jiin karoti kuva nuu in ñakui'na kuu-li? ⁴⁹Ndutna kivi ninde-li tuku-lo na-lo stnee-li ini veñu'u ka'nu kuenda ñayivi judío de ni tuu nikatniñ-lo na-lo lu'u. O sukuan iyo-lo je sa'a-lo na-lo nava skuiku je ka'an nuu tutu ii Yaa-Ndioxí.

⁵⁰Yukuan nade ndi'i tee je kaskua'a jiin Jesús nikastoo mañu'u-de na-de-ya de nikeno-de.

⁵¹De in tee suchi je ndiji mani maa in sa'ma kani ndikin-i-ya. De suchi ya'a nikatniñ-de na-de, ⁵²o ninasiaa-i sa'ma je ndiji-i de nikaku ñii re'nde-i.

Jesús nuu ndi'i tee je kata'u tiñu nuu ñayivi judío

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵³Yukuan nade nikajesia'a-de na-de Jesús nuu sutu je kune'nu xiin ka de yukuan nikanaketna'a ndi'i sutu je kakune'nu, jiin tee je kakune'nu xiin jiin tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxí. ⁵⁴Ika ni nikundikin Pedro Jesús nde yata ve'i sutu je kune'nu xiin ka de nikukoo-de, nenee-de, kanduxin-de ñu'u jiin tee je kendito-de veñu'u ka'nu kuenda ñayivi judío. ⁵⁵De sutu je kakune'nu, jiin ndi'i tee je kata'u tiñu nuu ñayivi judío nikanduku-de na-de ñayivi je tee-de kuechi siki Jesús nava ni'i-de je ka'ni-de na-de-ya, o tuu nikani'i-de. ⁵⁶Chi suni kue'e xiin ñayivi nikasta'u-de jiin je nikaka'an-de siki Jesús o tuu unuu nikaka'an-de na-de. ⁵⁷Yukuan nade nikandakuiñi uu-de na-de de kaka'an-de na-de cuentu. Achi-de na-de:

⁵⁸—Maa-na nikení-na na-na ka'an-de: “Maa-li kanu-li veñu'u ka'nu kuenda ñayivi judío ya'a je nikasa'a ñayivi na-de de nuu uni kivi stakoo-li inka je suvi ñayivi sa'a.”

⁵⁹O ni sukuan tuu nikakundoo tnu'u nikaka'an-de na-de.

⁶⁰Yukuan nade sutu je kune'nu xiin ka nindakuiñi-de me'ñu ñayivi de nikatnu'u-de Jesús:

—¿Naje nuu tuu ka'an kuiti-lo? ¿A jendaa kuu je kaka'an ñayivi ya'a siki-lo? —achi-de jiin-ya.

⁶¹De tuu nika'an kuiti Jesús ni ti'lu. De sutu je kune'nu xiin ka nikatnu'u tuku-de-ya:

—¿A maa-lo kuu Cristo, Se'e Yaa-Ndioxí je kachiñu'u-yo na-yo?

⁶² De Jesús nikachi-ya:

—Maa-na kuu. De maa-ni na-ni koto-ni maa-na, Yaa je ninduu Tee, kukoo-na ndava'a Yaa-Ndioxo, yukuan nade koto-ni na-ni ndiji tuku maa-na nuu in viko nde andivi.

⁶³ Yukuan nade sutu je kune'nu xiin ka nindata-de sa'ma ñu'u-de je nikiti xiin ini-de de nikachi-de:

—¿Ande eñu'u ka-yo ñayivi je katnu'u-yo siki-de? ⁶⁴ Maa-lo na-lo niken-lo je kande'va'a-de siki Yaa-Ndioxo chi achi-de je maa-de kuu Se'e Yaa-Ndioxo; ¿ndexe keni ini-lo na-lo?

De ndi'i-de na-de nikakachi-de je iyo kuechi siki-de de yukuan je iyo-de je kuu-de.

⁶⁵ De uu-de na-de nikakeje-de na-de nikatesi'i-de nuu-ya, de nikesi-de nduchi-ya de nikaje'e-de siki-ya. De achi-de na-de jiin-ya:

—¿A ini-lo na'u nije'e siki-lo?

De tee je kendito veñu'u ka'nu kuenda ñayivi judío nikakatu-de na-de nuu-ya.

Ka'an Pedro je tuu ini-de Jesús

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-29)

⁶⁶ Ore yukuan inde Pedro yata ve'i sukun, nuu ndee sutu je kune'nu xiin ka. Yukuan nade nijee in ña'a je etiñu nuu sutu je kune'nu xiin ka; ⁶⁷ ore nito-ña je nenee Pedro nduxi-de ñu'u, ninde'e-ña nuu-de de nikachi-ña jiin-de:

—Maa-lo sini kuu tee je nika jiin Jesús je veji ñuu Nazaret.

⁶⁸ De nikachi-de jiin-ña:

—Tuu ini-li-de, de ni tuu ini-li na'u siki ka'an-lo.

De nikei-de yatni nuu kivi-yo yuve'i. Yukuan nade nikana in li'i.

⁶⁹ De ña'a je etiñu nuu sutu je kune'nu xiin ka nito tuku-ña Pedro de nikeje-ña nika'an-ña jiin ñayivi iin yukuan:

—Tee ya'a kuu in tee je nika jiin Jesús.

⁷⁰ De Pedro nikachi tuku-de je tuu ini-de Jesús. De nikuu nunuu tava de ñayivi iin yukuan nikakatnu'u tuku-de na-de Pedro:

—Suu maa nai-lo kuu je nika jiin Jesús chi suu sukuan ka'an-lo natu kaka'an ñayivi nuu ñu'u Galilea.

⁷¹ Yukuan nade Pedro nikeje-de nika'an-de tnu'u teyii de nikachi-de je nakunde kuechi siki-de nuu tuu ka'an ndaa-de, de nika'an-de:

—Tuu ini-li tee jiña je kaka'an-lo tnu'u na-lo.

⁷²De ore yukuan ni nikana li'i je uu ichi de ninaku'un ini Pedro je nika'an Jesús jiin-de: “Ore kana li'i je uu ichi ekuu uni ichi kachi-lo je tuu ini-lo lu'u.” Yukuan nade nikusoo xiin ini Pedro de ninda'i xiin-de.

Jesús nuu tee je nani Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 28:1-5; Jn. 18:28-38)

15¹Ore nikundijin inka kivi, nikanaketna'a ndi'i tee je kata'u tiñu nuu ñayivi judío: sutu je kakune'nu, tee je kakune'nu xiin jiin tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxí. Ore nikasino-de na-de tnu'u je nikandatnu'u-de na-de, nikaji'ni-de na-de Jesús de nikanakua'a-de na-de-ya nuu tee je ta'u tiñu nuu ndi'i ñu'u Judea je nani Pilato. ²Yukuan nade Pilato nikatnu'u-de-ya:

—¿A maa-lo kuu “rey” je ta'u tiñu nuu ñayivi judío?

De nikachi Jesús:

—Sukuan kuu natu ka'an maa-lo kuu.

³Chi sutu je kakune'nu katee-de na-de kue'e xiin kuechi siki-ya.

⁴De Pilato nikatnu'u tuku-de-ya:

—¿Tuu ka'an kuiti-lo ni ti'lu? Nde'e nasa ni kuechi katee-de na-de siki-lo.

⁵De ninaa ini Pilato nito-de Jesús chi tuu nika'an-ya ni ti'lu.

Nita'u tiñu Pilato je na kuu Jesús

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

⁶Ndutna kuiya viko “Pascua” Pilato nasiaa-de in tee je inde vekaa je kekan ñayivi judío. ⁷In tee je nani Barrabás inde vekaa jiin inka ka tee, chi nikaje'ni-de ñayivi ore nikajetna'a-de na-de jiin to'o Roma. ⁸Yukuan nade nikajee ñayivi, suu kekan-de na-de nuu Pilato je na nasiaa-de in tee je inde vekaa natu sa'a-de ndutna kuiya. ⁹De nikachi Pilato jiin ñayivi u:

—¿A kuni-lo na-lo je nasiaa-li “rey” je ta'u tiñu nuu ñayivi judío?

¹⁰Chi nikundaa ini Pilato je sutu je kakune'nu nikanakua'a-de na-de-ya nuu-de chi nikakuu ini-de na-de jiin-ya. ¹¹O sutu je kakune'nu nikasatilikui-de na-de ñayivi nava kakan-de je na nasiaa Pilato tee je nani Barrabás. ¹²De Pilato nikatnu'u-de ndi'i ñayivi:

—¿De nde kakuni-lo na-lo je sa'a-li jiin tee je kaskunani-lo na-lo “rey” je ta'u tiñu nuu ñayivi judío?

¹³ De ñayivi yukuan nikandayi'i jee-de na-de:

—¿Kutaka-ni tee jiña ika crusi! —achi-de na-de.

¹⁴ De Pilato nikachi-de:

—¿Na'u kuechi nisa'a-de sino?

De ñayivi nikandayi'i jee ka tuku-de na-de:

—¿Kutaka-ni tee jiña ika crusi! —achi-de na-de.

¹⁵ De Pilato nikuni-de je kendoo va'a-de jiin ñayivi, de sukuan ninasiaa-de Barrabás. De ninakua'a-de Jesús nuu tee je kakuu “soldado”-de je nakua'a-de na-de jiin cuarta siki-ya xi'na yukuan nade kutaka-de na-de-ya.

¹⁶ Yukuan nade kua'an tee je kakuu “soldado” jiin Jesús yata veli nuu ta'u tiñu Pilato je nani “pretorio”. De yukuan nikanaketna'a ndi'i tee je kakuu “soldado”. ¹⁷ De nikachu'un-de in sa'ma kue'e je katínee^a siki-ya, de nikasa'a-de in “corona” iñu de nikachu'un-de xini-ya. ¹⁸ Yukuan nade nikakeje-de na-de nikandayi'i-de na-de:

—¿Eee, eee tee ya'a kuu “rey” je ta'u tiñu nuu ñayivi judío!

¹⁹ De nikaje'e-de na-de jiin in yutnu xii xini-ya, de nikatesi'i-de na-de nuu-ya de nikakuyiti-de kuva nuu kachiñu'u-de na-de-ya. ²⁰ Yukuan nade ore nikasti'i-de je nikasiki ndee-de na-de jiin-ya, nikaista-de sa'ma kue'e je katínee ñu'u-ya de nikanachu'un-de sa'ma maa-ya siki-ya. Yukuan nade nikakene'e-de-ya nava kutaka-de na-de-ya ika crusi.

Nikakutaka-de Jesús ika crusi

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

²¹ In tee je veji ñuu je nani Cirene, je nani-de Simón, tata tee inani Alejandro jiin Rufo, maa-de vendiji-de je nije'en-de nuu yuku. Ore niya'a-de kua'an-de nuu veji Jesús, de tee je kakuu “soldado” nikata'u tiñu-de nuu Simón je koso-de crusi je ndiso Jesús.

²² De nikajesia'a-de na-de Jesús nde nuu inde in yuku je nani Gólgota, je kuni kachi nuu iin yiki xini ndiyi. ²³ De nikasakanuu-de ndute titivixi je nani “uva” je nduu “vino” de jiin yuku tatna je nani “mirra”^b de nikaje'e-de nuu Jesús je ko'o-ya, o tuu niji'i-ya.

^a 15:17 Chi sa'ma ya'a kuu je iñu'u ñayivi je kata'u tiñu. ^b 15:23 Yuku tatna je nani “mirra” chindei yo'o je tuu va etu xiin ka-yo ore tuji-yo.

²⁴Yukuan nade nikakutaka-de na-de Jesús ika crusi. De tee je kakuu “soldado” nikakusiki-de na-de nuu na'u-de na-de kundei-de nava sukuan kendoo-de na-de jiin siin, siin sa'ma-ya.

²⁵Kaa iin jene'e kuu ore nikakutaka-de na-de-ya ika crusi. ²⁶De xini crusi je itaka-ya, nikatee-de in yutnu nuu kachi nasiki kaje'ni-de na-de-ya de achi: “Rey, tee je ta'u tiñu nuu ñayivi judío.” ²⁷De sini tee je kakuu “soldado” nikakutaka-de na-de ika crusi uu tna ñakui'na jiin Jesús; in ndava'a-ya de inka ndasatni-ya. ²⁸De sukuan nikuu je ka'an nuu tutu ii Yaa-Ndioxo nuu achi: “De nikasto'o-de-ya kuva in ñakui'na.”^{a b}

²⁹Ñayivi je kaya'a nuu itaka Jesús kasiko xini-de na-de de kakandeva'a-de nuu-ya de kaka'an-de na-de jiin-ya:

—¡Ajaan, ajaan, lo'o, je nika'an je kanu-lo veñu'u ka'nu kuenda ñayivi judío de nuu uni kivi nakani tuku-lo, ³⁰suu vitna nama maa-lo, nde ika crusi jan vi!

³¹De sukuan sini nikeku ndee sutu je kakune'nu, jiin tee je kastnee siki tutu ii Yaa-Ndioxo niketo-de na-de Jesús. De achi-de na-de jiin tna'a-de:

—Ninama-de inka ñayivi, o maa-de tuu kuu nama-de maa-de.

³²¡Na nuu Cristo jiña ika crusi jan, “rey”, tee je ta'u tiñu nuu Israel, nava na koto-yo na-yo de kuatnu'u-yo na-yo koto-yo-de!

De nde tee je itakuu jiin Jesús ika crusi nikakandeva'a-de nuu-ya.

Ndexo niji'i Jesús

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³Ore nijee kojiu kivi yukuan nii ka'nu ñu'u ñayivi nikunee tnuu nde kaa uni je kuaini. ³⁴De ore yukuan ni'i xiin nindayi'i Jesús de achi-ya:

—Eloi, Eloi, ¿lemá sabactani? —je kuni kachi: Yaa-Ndioxo maa-na, Yaa-Ndioxo maa-na, ¿naje nuu nistoo mañu'u-ni saña?

³⁵Uu tee je iin yukuan nikeni-de je nika'an-ya sukuan de nikakachi-de na-de:

—Kuninai na-lo chi kana-de xini Elías, tee nikachitnu'u tnu'u ii Yaa-Ndioxo na ena'a.

^a 15:28 Sukuan nikachi tee nikachitnu'u tnu'u ii Yaa-Ndioxo je nani Isafías (Isafías 53:12). ^b 15:28 Iyo inka tutu ii je ena'a xiin ka je tuu ndiso “versículo” 28.

³⁶Yukuan nade in tee je inde yukuan nino-de, nijechundaji-de ta'u kachi nuu ndute iya je nani “vinagre” de niji'ni-de xini in yutnu kani de nijetee yatni-de yu'u Jesús nava ti'vi-ya de achi-de:

—Tuu se'in ka-yo-de na-yo de na nde'e-yo na-yo nuu kee Elías kistnuu-de-de ika crusi ya'a.

³⁷Yukuan nade ni'i nindayi'i Jesús de niji'i-ya. ³⁸De yukuan sa'ma ka'nu xiin je itaka ini veñu'u ka'nu kuenda ñayivi judío nita'nde sava ichi xini nde nuu je'e. ³⁹De tee je kune'nu ka nuu tee je kakuu “soldado” ninchi yatni-de nde nuu Jesús, ore nito-de niji'i-ya de nikachi-de:

—Jendaa ndije je tee ya'a nikuu-de Se'e Yaa-Ndioxo.

⁴⁰Sini ika iin uu ña'a kande'e-ña nuu itaka Jesús; tuku ña'a yukuan iin María Magdalena, Salomé jiin María, nana José jiin Santiago je suchi ka. ⁴¹Ña'a ya'a nikakundikin-ña na-ña Jesús de nikachindei-ña na-ña-ya ore nindee-ya nuu ñu'u Galilea. Sini yukuan niyo kue'e xiin ña'a je nikaje'en-ña na-ña jiin-ya ñuu Jerusalén.

Sukuan nikunduji Jesús

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴²Kivi yukuan kuu je kasatu'va ñayivi judío chi ekuaini xiin de ekuajee kivi je ndutatu-yo na-yo, ⁴³yukuan nijee José, tee je veji ñuu nani Arimatea, je sini maa-de kune'nu-de jiin tee je kata'u tiñu nuu ñayivi judío. De sini maa-de nikundetü-de je jee kivi je ta'u tiñu Yaa-Ndioxo nuu ñi ka'nu ñayivi de tuu niyu'u-de chi nisandei-de ini-de de nijekakan-de yiki kuñu Jesús nuu Pilato. ⁴⁴De ninaa ini Pilato je eniji'i Jesús sukuan, yukuan nade nikana-de tee je kune'nu ka nuu tee je kakuu “soldado” nava katnu'u-de nuu nasa ore nikuu je niji'i-ya.

⁴⁵Ore nikachi tee je kune'nu ka nuu tee je kakuu “soldado” nuu Pilato je eniji'i-ya, de Pilato nikachi-de je kuu naki'in José yiki kuñu Jesús.

⁴⁶Yukuan nade José nijeende in sa'ma va'a je nani “lino”, de nisnuu-de yiki kuñu Jesús je itaka ika crusi de nichisuku-de sa'ma je nijeende siki-ya. Yukuan nade nijechunde-de yiki kuñu-ya ini in yau kava^a je nikete ñayivi je nicha'u-de de ninakasi-de yau kava nuu inde-ya jiin in yuu choo ka'nu xiin. ⁴⁷De María Magdalena jiin María, nana José nikajende'e-ña na-ña ande maa nikachunde-de yiki kuñu Jesús.

^a 15:46 Ñayivi judío tuu kachunduji-de ñayivi niji'i chiji ñu'u, chi kete-de in yau ika kava de yukuan kachunde-de na-de ñayivi je ji'i.

Nani nateku Jesús

(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

16¹ Ore niya'a kivi ndutatu ñayivi judío, María Magdalena, Salomé jiin María nana Santiago nikajeen-ña ndute ndu'u je je'en xiko nava kuu skuchi-ña siki yiki kuñu Jesús. ² Kivi je keje jee inka “semana”,^a ne'e xiin kua'an-ña na-ña nuu inde yiki kuñu Jesús, enikajee-ña na-ña de nikane nikandii. ³ De kakatnu'u-ña na-ña tna'a-ña:

—¿Na'u vi a ñayivi skunu yuḡ je ndi'yu nuu inde yiki kuñu Jesús?

⁴ Chi yuḡ ka'nu xiin kuu, o ore nikande'e-ña na-ña niketo-ña je ta na yuḡ kandi'yu. ⁵ Ore nikakivi-ña na-ña yau kava nuu inde yiki kuñu Jesús, niketo-ña in ndaje'e Yaa-Ndioxo kuva in tee suchi je nenee ichi ndakua'a nuu nikachunde-de-ya de ñu'u in sa'ma kuijin kani. De nikayu'u xiin-ña na-ña, ⁶ de maa-de nika'an-de jiin-ña na-ña:

—Tuu yu'u-lo na-lo, ini-li je kananduku-lo na-lo Jesús je veji ñuu Nazaret je nikakutaka-de na-de ika crusi. Tuu inde ka-ya ya'a chi eninateku-ya. Nde'e na-lo nuu nikekin-de na-de-ya. ⁷ Kuano'o na-lo de kachi-lo na-lo nuu Pedro jiin tna'a-de, tee je nikaskua'a jiin-ya je kua'an Jesús ñu'u Galilea xi'na nava koto-de na-de-ya ndexe nika'an-ya jiin-de na-de.

⁸ Yukuan nade maa-ña na-ña nikeno-ña nikakei-ña na-ña nuu ninde yiki kuñu Jesús, nikakisi-ña na-ña chi nikayu'u xiin-ña na-ña. De tuu nikakachi-ña nuu ni in ñayivi chi kayu'u xiin-ña na-ña.

Natuu Jesús nuu María Magdalena

(Jn. 20:11-18)

⁹^b Ore ninateku Jesús je nikundijin kivi je keje jee inka “semana”, yukuan nade ninatuu-ya xi'na nuu María Magdalena, ña'a je nikene'e-ya ujia tna tachi ndeva'a ini. ¹⁰ De maa-ña nije'en-ña nde nuu iin tee je nika jiin Jesús de nikachi-ña jiin-de na-de je tuu kusoo xiin ini-de na-de de tuu nda'i ka-de na-de chi maa-ña nito-ña je ninateku Jesús. ¹¹ De maa-de na-de tuu niketnu'u-de na-de je nika'an-ña je teku Jesús jiin je nito-ña-ya.

^a 16:2 Kuenda ñayivi judío kakeje-de na-de “semana” jiin kivi domingo. ^b 16:9 Iyo nuu tutu ii je ena'a xiin je tuu ndiso “versículos” 9 – 20.

Natuu Jesús nuu uu tna tee je nikeka jiin-ya

(Lc. 24:13-35)

¹²Yukuan nade siin xiin kaa Jesús, ninatuu-ya nuu uu tna tee je nikeka jiin-ya ore kua'an-de na-de ichi nuu yuku. ¹³De tee ya'a na-de nikajekachi-de nuu tna'a-de na-de, o sini tuu niketnu'u-de na-de niketo-de je kaka'an tee ya'a na-de sukuan.

Tiñu je nistoo Jesús nuu tee je kaskua'a jiin-ya

(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴Yukuan nade ninatuu tuku-ya nuu ndi uji in tna tee je nikaskua'a jiin-ya ore iyuku-de na-de keji-de. Nikaxeen-ya nuu-de na-de je tuu ketnu'u-de na-de jiin je ni'i xiin ini-de na-de chi tuu niketnu'u-de na-de je kaka'an ñayivi je niketo Jesús je ninateku-ya. ¹⁵De nikachi-ya jiin-de na-de:

—Kua'an na-lo nii ka'nu ñayivi de kachitnu'u-lo tnu'u va'a siki Yaa-Ndioxo nuu ndi'i ñayivi. ¹⁶Ñayivi je kuatnu'u de kundute nani ta'u-de na-de nuu Yaa-Ndioxo; o ñayivi je tuu kuatnu'u, tuu nani ta'u-de na-de nuu Yaa-Ndioxo. ¹⁷Ya'a kuu tuni je sa'a ñayivi je kuatnu'u lu'u: Jiin sivi-li kuatiñu-de de kuu kene'e-de na-de tachi ndeva'a; de ka'an-de na-de inka yu'u je tuu keni-de na-de; ¹⁸de jiin nda'a-de na-de tñi-de na-de koo, de suni ko'o-de na-de tatna xeen je je'ni o tunde kundo'o-de na-de, de sini tee-de na-de nda'a-de siki ñayivi je ku'u de ñayivi yukuan nduva'a-de na-de —nikachi-ya jiin-de na-de.

Sukuan ndaa Jesús kuano'o-ya nde andivi

(Lc. 24:50-53)

¹⁹Ore nisti'i Jesús nika'an-ya sukuan jiin-de na-de, de Ito'o-yo Jesús nindaa-ya kuano'o-ya nde andivi, de ninukoo-ya ndava'a Yaa-Ndioxo nuu ta'u tiñu Yaa-Ndioxo. ²⁰De tee je kaskua'a jiin-ya nikakei-de na-de kua'an-de kuakachitnu'u-de na-de tnu'u va'a siki Yaa-Ndioxo nii ka'nu ñayivi. De maa Ito'o-yo Jesús chindei-ya-de na-de jiin tiñu na'nu je mani maa Yaa-Ndioxo kuu sa'a-ya nava koto ñayivi na-de je tnu'u kakachitnu'u-de na-de kuu jendaa. ¡Sukuan na koo!